

FİKİR KULÜPLERİ FEDERASYONUNDA TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ – MİLLÎ DEMOKRATİK DEVRİM HAREKETİ MÜCADELESİ (1965-1969)*

THE STRUGGLE OF THE TURKISH LABOUR PARTY – THE NATIONAL
DEMOCRATIC REVOLUTION MOVEMENT IN THE FEDERATION OF
THOUGHT CLUBS (1965-1969)

Emine ÖZTÜRK**

Öz

Bu çalışmada, Fikir Kulüpleri Federasyonunun (FKF) Türkiye İşçi Partisi (TİP) etkisindeki bir öğrenci kuruluşundan, millî demokratik devrim (MDD) tezini savunan bir öğrenci kuruluşuna dönüşme süreci anlatılmaktadır. FKF, Türkiye’de sosyalist gençliğin ilk büyük örgütü olması ve sonraki yıllarda da devam edecek olan sol akımlara kaynaklık etmesi bakımından tarihsel öneme sahip bir kuruluştur. FKF’nin temellerini oluşturan fikir kulüpleri deneyiminden gelen birikim, TİP Gençlik Kollarında sol siyasetle buluşmuştur. Ancak gençler, TİP yönetiminden yeterince destek bulamamış, Parti içinde önemli bir rol üstelenememiş ve örgütsel özerklik elde edememiştir. TİP’e kitlesel destek sağlamak amacıyla kurulan FKF, gençlerin örgütsel bağımsızlığını elde etmesini de sağlamıştır. Sosyalizme geçiş konusunda farklı stratejileri savunan TİP ile MDD hareketi arasındaki mücadeleyi doğrudan doğruya FKF içindeki tartışmalardan izlemek mümkündür. FKF yönetimini kazanmak, bu iki akım için başlı başına bir mücadele alanı olmuştur. TİP, demokratik devrimini büyük ölçüde tamamladığını öne sürdüğü Türkiye’nin sorunlarının sokakta çözülemeyeceğini, sosyalizmin işçi sınıfının partisi olan TİP’in iktidarında, parlamenter demokratik yoldan inşa edilebileceğini savunmaktadır. MDD hareketi ise, Türkiye gibi demokratik devrimi yarıda kalmış olan azgelişmiş bir ülkenin sosyalizme doğrudan geçişinin mümkün olmadığı tezinden hareketle, küçük burjuvazinin bir kanadıyla birlikte gerçekleştirilecek demokratik devrimi işçi sınıfının öncülüğündeki sosyalist devrimin izleyeceği bir aşamalı devrim stratejisini

* Bu makale, 2016 yılında Gazi Üniversitesinde kabul edilen *1960 ve 1971 Yılları Arasında Türkiye’de Öğrenci Hareketleri* başlıklı doktora tezinden yararlanılarak yazılmıştır.

** Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, emine.ozturk@dpu.edu.tr,

savunmaktadır. İlk döneminde, sosyalizme ilgi duyan üniversite öğrencileri arasında büyük heyecan yaratan TİP, zamanla bu desteğini yitirmiş ve kendi içinden doğan gençlik muhalefetinin MDD saflarına geçmesini ve nihayet FKF'nin MDD hareketinin örgütsel kalesi hâline gelişini engelleyememiştir.

Anahtar Kelimeler: Fikir Kulüpleri Federasyonu, Türkiye İşçi Partisi, Millî Demokratik Devrim, Sol Hareketler, Öğrenci Hareketleri, Gençlik Hareketleri

Abstract

In this study, the process of transforming the Federation of Thought Clubs (FKF in Turkish) from a student establishment under the influence of the Turkish Labour Party (TIP in Turkish) to a student establishment advocating the national democratic revolution (MDD in Turkish) thesis is explained. FKF is the first mass organization of socialist youth in Turkey and has been the source of left-wing movements that will continue in the following years. For this reason, FKF has historical significance. The accumulation from the experience of the thought clubs that form the foundations of the FKF has met with left-wing politics in the youth branches of the TIP. However, young people could not supported by the TIP administration sufficiently, could not assume an important role in the party and could not gain organizational autonomy. FKE, which was established to provide mass support to TIP, also enabled the young people to achieve organizational independence. It is possible to follow the struggle between the TIP and the MDD movement, which advocates different strategies for the transition to socialism, directly from the discussions within the FKF. Winning the FKF leadership has been a challenge in itself for these two streams. TIP argues that the problems of Turkey, which it claims to have completed its democratic revolution to a great extent, cannot be solved on the street, and that socialism can be built in a parliamentary democratic way under the rule of the TIP, the party of the working class. The MDD movement is based on the thesis that Turkey, a country whose democratic revolution has been interrupted and underdeveloped, cannot directly transition to socialism. The movement advocates a strategy of progressive revolution: First the democratic revolution, which will be carried out together with a wing of the petty bourgeoisie, then the socialist revolution led by the working class. In its first period, TIP, which created great excitement among university students who were interested in socialism, lost this support over time and could not prevent the youth opposition that emerged from within it from passing to the ranks of the MDD and finally becoming the organizational stronghold of the MDD movement of FKF.

Keywords: Federation of Thought Clubs, Turkish Labour Party, National Democratic Revolution, Left Movements, Student Movements, Youth Movements

1. Giriş: FKF'nin Kuruluşunu Hazırlayan Koşullar

Fikir Kulüpleri Federasyonu, Türkiye'de sosyalist öğrenci gençliğin ilk büyük örgütüdür, sosyalizmin öğrenci gençliği içinde yaygınlaşmasını sağlamıştır. Kerem Ünüvar'ın ifadesiyle “öğrenci hareketinin merkezi, taşıyıcısı ve siyasî alana nüfuz ettiricisi” olarak çok önemli bir işlevi yerine getirmiş (Ünüvar, 2008, s. 821), “güdümlü” bir gençlik hareketinin kendi sınırlarını görüp aşmak için nasıl davrandığını göstermiştir. FKF, Türkiye'deki sosyalist hareketin çok parçalı hâlinin yoğun olduğu “ilk tekne” olması bakımından da tarihsel bir öneme sahiptir (Ünüvar, 2008, s. 828). Dolayısıyla sadece sosyalist öğrenci hareketinin değil, bir bütün olarak sosyalist hareketin tarihini incelemek amacıyla

çıkılacak yolda zorunlu uğraklardan biri FKF tarihidir. Türkiye İşçi Partisi (TİP) ile Milli Demokratik Devrim (MDD) hareketi arasındaki mücadele, bu tarihin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

FKF'nin temellerini oluşturan örgütlenmelerden biri, birçok yükseköğretim kuruluşunda faaliyet gösteren ve kuruluşları 1950'li yıllara uzanan fikir kulüpleridir¹. Bu kulüpler, 1960'lı yılların ortalarına kadar, kendini "muhalif" veya "ilerici" olarak nitelendiren üniversite öğrencilerinin içinde yer alabildiği örgütlenmelerdir. Milli Türk Talebe Birliği, Türkiye Milli Talebe Teşkilatı gibi köklü öğrenci kuruluşları 1950'li yılların özgül gereksinimlerini karşılamadığı için fikir kulüpleri kurulmuştur. 1950'lerin sonlarında kendini "ilerici" olarak nitelendiren üniversite öğrencilerinin politik eğilimleri CHP'nin çizgisine yakındır. Ancak 1961 Anayasası'nın sağladığı hak ve özgürlüklerin² farklı politik ve ideolojik akımlara alan açmasıyla birlikte, *Yön* dergisi ve TİP, sadece aydınlar için değil üniversite öğrencileri için de ilgi çekici gelmeye ve böylelikle CHP bu çevreler nezdinde cazibesini yitirmeye başlamıştır. O dönemde AÜSBF öğrencisi olan Alper Aktan'ın anlattıkları, 1960'lı yılların başlarında üniversitelerdeki ortama dair fikir vermektedir:

(...) Okula geldiğimizde 27 Mayıs'ın coşkusu sürüyordu. Ama bir CHP programının yetersizliğini görüyorduk. Bu arada bir TİP'in kurulması, bir YÖN'ün yayınlanması bilgilenecekler açısından önemli işlevler gördü. Siyasal Fikir Kulübü'nün 1962'de 15'e yakın üyesi vardı. (...) Çabalarımızla kulübü çok dar ve dışa kapalı olmaktan çıkardık. Arkadaşlar kendi aralarında yayınlanan kitapları, çevirileri izliyorlar, birlikte tartışıyorlardık. Türkiye'de belli uzmanlık alanına sahip insanların konuşabileceği

- 1 Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) eğilimli veya sadece Demokrat Parti (DP) karşıtı olarak nitelenebilecek öğrencilerin bir çatı altında toplandığı, muhalif akademisyenlerin de destek verdiği oluşumlardır. Çeşitli toplantıların, münazaraların ve seminerlerin düzenlendiği fikir kulüplerinin ilki 14 Kasım 1952'de Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde kurulmuş (Feyzioğlu, 2004, s. 78), bunu 3 Ocak 1956'da kurulan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (AÜSBF) Fikir Kulübü izlemiştir (s. 84). Aynı yıl, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde (İÜHF) ve 1959'da İzmir'in Ödemiş ilçesinde birer tane daha kurulmuştur (s. 84-85). 1960'lı yılların başlarında AÜ Fen Fakültesi (AÜFF), Ziraat Fakültesi ile Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi, Gazi Eğitim Enstitüsü, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Ege Üniversitesi, İÜ İktisat Fakültesi ve İstanbul Çapa Yüksek Öğretmen Okulu gibi yükseköğretim kuruluşlarında fikir kulüpleri kurulmaya devam edecektir (s. 109, 533, 534, 536).
- 2 Önceki anayasalardan daha uzun ve ayrıntılı bir metin olan 1961 Anayasası'nda, özgürlükler son derece ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir (Özbudun, 2011, s. 43). Herkesin kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklere sahip olduğu hükmü getirilmiştir (Parla, 2007, s. 46). Kimse düşüncelerini açıklamaya zorlanamayacak, herkes düşüncelerini çeşitli yollarla tek başına ve toplu olarak açıklayabilecek ve yayabilecektir (Parla, 2007, s. 51). Herkesin kamu düzenini veya genel ahlâkı korumak için yasayla sınırlanabilmekle birlikte önceden izin almaksızın dernek kurma hakkı, önceden izin almaksızın silahsız ve saldırsız toplantı veya gösteri yürüyüşü yapma hakkı garanti altına alınmaktadır (Parla, 2007, s. 53-55). Türk anayasa geleneğine ilk kez "anayasal özerk kuruluşlar" kavramı girmiş (Eroğul, 2007, s. 293), devlet erkinin paylaşılması ilkesine dayanarak üniversiteler ile radyo ve televizyon idaresine özerk statü tanınmıştır (Özbudun, 2011, s. 41). 1961 Anayasası, Türkiye'nin siyasal ve toplumsal hayatına yerleştirdiği kavramlar, zemin hazırladığı kurumlar, tanıdığı hak ve özgürlüklerle, Türkiye'nin anayasa tarihinde müstesna bir yere sahiptir.

açık oturumlar düzenliyor, katılıyorduk. Yurt ve dünya olaylarına ilişkin bildirimler yayınlarken diğer fakültelerde de Fikir Kulüplerinin kurulmasına öncülük yapıyorduk. Bu hareketler hızla ODTÜ’de, Fen Fakültesi’nde, Gazi’de, Dil Tarih’te, Ziraat’ta meyvelerini verdi (Yıldırım, 2008, s. 43).

Yön, dönemin gençlerini sol fikriyatla tanıştıran ilk önemli yayındır. Önemli sosyalist ve Kemalist aydınları buluşturması, sayfalarında sosyalizm kavramının açıkça yer bulması, sosyalizme geçiş yollarının tartışılması, materyalist ve toplumcu bir perspektif taşıması, *Yön*’ün farkını ortaya koyan özellikleri arasındadır. Düşünsel temelleri ve kuruluş niyeti 27 Mayıs öncesine dayanan ve 20 Aralık 1961’de bir grup aydın tarafından yayımlanmaya başlayan (Atılğan, 2008, s. 240) *Yön*; yayın hayatına Mümtaz Soysal tarafından kaleme alınan ve diğer kurucularla birlikte son biçimi verilen, farklı meslek dallarında tanınmış aydınlardan askerlere, iş insanlarından politikacılara, memurlardan öğrencilere ve işçilere, köylülerden ev hanımlarına uzanan geniş bir skalada imzacıları olan bir bildiriyle atılmış ve geniş yankı uyandırmıştır (Atılğan, 2008, s. 254). *Yön* Bildirisi’nde, ancak millî üretim artırıldığı ve ekonomik kalkınma sağlandığı sürece Atatürk devrimleriyle amaçlanan çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmanın, eğitim davasını sonuçlandırmanın, Türk demokrasisini yaşatmanın, sosyal adaleti gerçekleştirmenin ve demokrasi rejimini sağlam temeller üzerinde oturtmanın mümkün olduğu savunulmaktadır. Bildiriye göre ancak “yeni devletçilik” anlayışıyla, bir başka ifadeyle “şuurlu devlet müdahalesiyle” tüm olanakları seferber ederek, ekonomiyi bütünüyle planlayarak toplumu sosyal adaletle buluşturmak mümkündür (Yön, 1961, 20 Aralık, s. 12-13). *Yön* hareketi, ilk döneminde sosyalizmle Atatürkçülük, milliyetçilik ve demokrasi arasında yakın bir bağ kurar. Hareketin önde gelen ismi Doğan Avcıoğlu’na göre sosyalizm, Atatürkçülüğün en doğal sonucu ve Atatürk devrimlerini geliştirme yoludur (Avcıoğlu, 1962, s. 3). *Yön*, Türkiye için yakın hedef olarak sosyalizmi değil “kapitalist olmayan kalkınma yolu”nu savunur. Latin Amerika, Kuzey Afrika ve Asya’daki bazı anti-emperyalist rejimleri model alan bir programı savunan Avcıoğlu, kapitalist kalkınmayı reddetmeyip millî ve bağımsız bir ekonomi yaratıldıktan ve böylelikle özgür bir köylü ve güçlü bir işçi sınıfı yaratıldıktan sonra sosyalizme geçişin koşullarının oluşacağını düşünmektedir (Avcıoğlu, 1965, s. 8-9). *Yön*, sosyalist bir dergi değildir. Ancak *Yön* hareketi, Türkiye’nin içinde bulunduğu toplumsal ve siyasal sorunların çözümünü ekonomik kalkınmada görmesiyle, 27 Mayıs dönemi aydınlarının üstyapıya odaklanan genel eğiliminden ³ ayrılmaktadır. Dolayısıyla, 27 Mayıs sonrasında ekonomik yapı değişmeden toplumsal adaletin ve gerçek demokrasinin kurulamayacağı düşüncesinin oluşumunda *Yön*’ün büyük katkısı olmuştur.

Yön, 10 Ekim 1965 tarihli genel seçim sonrasında oluşan parlamentarizm karşıtı tutumunu sistematik bir biçimde sayfalarına taşır, seçimden sadece Türk sağının değil ABD’nin de zaferle çıktığını savunur. Toplumdaki “ilerici” güçlerin birliğini sağlamayı esas alan ve TİP’i işçi sınıfının öncülüğü konusundaki tavizsiz tutumu nedeniyle millî cepheyi bölmekle suçlayan *Yön*, bu süreçte eski TKP’lilerle yakınlaşacak ve MDD tezi ilk kez *Yön* sayfalarında ifade edilecektir (Şener, 2010, s. 124-125). *Yön*, hem oluşturucuları ve destekçileri hem de seslendiği kitle açısından Türkiye’nin yakın

3 1950’li yıllarda dile getirilen üstyapıya yönelik talepleri, *Forum* dergisinde ve CHP’nin İlk Hedefler Beyannamesi’nde bulmak mümkündür.

tarihindeki en etkili aydın hareketlerinden biridir (Yurtsever, 2008, s. 46). Yukarıdaki alıntıda da ifade edildiği gibi yeni öğrenci kuşağının entelektüel ve politik gelişiminde çok önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Yön hareketi, MDD'cilik ve TİP'le birlikte 1960'lar Türkiye'sinin üç önemli sol akımından biridir; ancak öğrenci hareketi üzerinde diğer iki akım kadar etkili ve yönlendirici olmamıştır. Yön'ün etkisi, entelektüel/düşünsel düzeyle sınırlı kalmıştır. Ergun Aydınoglu'nun da belirttiği üzere *Yön*, her ne kadar Türkiye için belirli hedeflere sahip olsa da bu hedeflere nasıl varılacağı konusunda bir yöntem önermemiştir. *Yön* hareketinin bir iktidara geliş ya da devrim stratejisi yoktur. Dergide "Üçüncü Dünya"daki devrim deneyimlerinden Mısır'da Özgür Subayların iktidara getirdiği Cemal Abdülnasır'a, İsrail'deki "tarım sosyalizmi"nden Batı Avrupa sosyal demokrasisine değin pek çok farklı örneğe ve "sosyalizmle kapitalizm arasında bir üçüncü yol" gibi önerilere de yer verilmiştir. Dolayısıyla *Yön*'ün barındırdığı düşünce zenginliğini, "eklektizm" olarak yorumlamak da mümkündür (Aydınoglu, 2011, s. 94-95). *Yön*'ün yayın hayatı 30 Haziran 1967'de son bulmuştur⁴ (Atılğan, 2008, s. 216).

Sol eğilimli gençlerin sosyalistleşme sürecini hızlandıran ilk örgütlü çatı olan TİP ise 13 Şubat 1961'de, İstanbul'da 12 sendikacı tarafından kurulmuştur (Ünsal, 2002, s. 72). İlk senesinde önemli bir varlık gösteremeyen TİP'te, sendikacıların Partiyi yalnız başlarına yönetemeyecekleri fikri doğrultusunda ortaya çıkan yeni lider arayışları sonucunda Mehmet Ali Aybar genel başkanlığa getirilir. Aybar genel başkan olduktan sonra Behice Boran, Sadun Aren, Yaşar Kemal, Nihat Sargın, Nazife Cemgil, Adnan Cemgil, Kemal Sülker, Cemal Hakkı Selek gibi aydınlar da Partiye katılır (Ünsal, 2002, s. 93-96). Bu süreçte TİP, sendikal karakterinden sıyrılıp gerçek anlamda bir siyasal parti niteliği kazanmıştır (Varuy, 2012, s. 33). TİP, kitlelere ulaşım görüşlerini aktarma çabalarında fiili saldırılar da dâhil olmak üzere pek çok güçlükle karşı karşıya kalmış olsa da (Özgül, 1988, s. 1999) her geçen gün daha çok insana hitap etmeyi başarmıştır. Katıldığı ilk seçim olan 17 Kasım 1963 tarihli yerel seçim, TİP'in radyo üzerinden yürüttüğü propaganda yoluyla halka kendini tanıtmaya ve meşruiyet elde etme yolunda önemli bir aşamadır (Varuy, 2012, s. 101). 10 Ekim 1965 tarihli genel seçimde % 2.97 oy alan ve 14 milletvekili kazanan (Resmî Gazete, 19 Ekim 1965, s. 11-12) TİP, tarihsel bir başarı elde ederek meşruiyetini pekiştirmiştir.

1964 tarihli I. Kongrede kabul edilen TİP programı (Şener, 2010, s. 256) Atatürk'ün 1921 tarihli emperyalizm ve kapitalizm karşıtı bir konuşmasından alıntıyla başlamakta (TİP, 1964, s. 11), "Temel İlkeler" başlığı altında Atatürk'ün altı ilkesini neredeyse "sosyalizme açık" kabul ederek

4 Avcıoğlu ve arkadaşları 21 Ekim 1969'da yayımlamaya başlayacağı *Devrim* gazetesiyle birlikte, "ilerici" bir askerî darbenin düşünsel temellerini oluşturma görevini üstlenerek belirli bir iktidar stratejisi doğrultusunda faaliyet gösterecektir (Aydınoglu, 2011, s. 57). "Devrimci yoldan" iktidarı ele geçirme stratejisinin benimsendiği bu dönemde (Atılğan, 2008, s. 288). Hareketin önderleri TSK içindeki cunta yapılanmalarıyla irtibat hâlinde çalışırken, *Devrim* için teorik yönünü üstlenecektir. Amaç, önce askerî yolla iktidarı devirmek, ardından "Devrimci Parti" önderliğinde emekçileri örgütleyerek toplumsal devrimi başlatmaktır. Asıl ve nihai amaç ise, sosyalizmi kurmaktır (Şener, 2010, s. 149). Yayın faaliyeti sadece *Yön*'le sınırlı olmadığı için, bu kadrodan "Yön-Devrim Hareketi" diye bahsetmek daha doğrudur.

benimsemektedir (TİP, 1964, s. 70-81). Türkiye'nin “kapitalist” bir ekonomiye (TİP, 1964, s. 61) ve sınıflı toplum yapısına sahip olduğu ortaya konmaktadır (TİP, 1964, s. 19 ve 28-57). Kalkınma yolu olarak ise “emekten yana ve emekçilerin yürütümüne ve denetimine katıldığı plânlı bir devletçilik olarak” tanımlanan, özel sektörün sistemin esasını oluşturan kamu sektörünün yardımcısı olarak çalışacak ve gelişecek biçimde konumlandırıldığı “kapitalist olmayan kalkınma yolu” savunulmaktadır (TİP, 1964, s. 64). Bu özellikleri göz önüne alındığında, TİP programının “eklektik” bir yapıda olduğu saptaması hatalı olmayacaktır.

Behice Boran, TİP'in uygulayacağı programı ve kalkınma yöntemini, “sosyalizme götürecek rota üzerinde sosyalizmin ön şartlarını hazırlama ve sosyalizme geçiş safhası” olarak nitelendirmektedir⁵. Ancak bu, TİP'in bir demokratik devrim aşaması öngördüğü yahut hedeflediği anlamı taşımamaktadır. Çünkü TİP'in politik anlayışı, Türkiye'nin millî (burjuva) demokratik devrimini tamamladığı kabulü üzerine kuruludur. Boran'a göre burjuvazinin öncülüğünde yürütülmüş olan Millî Kurtuluş Savaşı sonrasında rejim değişikliğiyle başlayıp Atatürk inkılablarıyla devam eden, çok partili hayata geçiş ve 27 Mayıs sonrası düzenlemelerle geliştirilen demokratik devrim birçok kazanımla yoluna devam etmiştir. TİP, Türkiye'nin her ne kadar feodalizmi tamamen tasfiye edemese ve nihayet yabancı sermayeye kapılarını açmak zorunda kalsa da bu aşamayı artık geride bıraktığını; aşamalı devrim anlayışının ise, ancak işçi sınıfı olmayan veya çok cılız olan, dolayısıyla işçi partisi bulunmayan ülkeler için söz konusu olduğunu savunmaktadır (Boran, 1968, s. 271-273). TİP, “kapitalist” bir ülke olarak nitelendirdiği Türkiye'de sosyalizme geçişin koşullarını hazırlamayı; MDD'cilik ise Türkiye'yi kapitalizmi gelişmiş, modern sınıflı toplum yapısı oluşmuş bir ülke hâline getirmeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla, TİP için sosyalizme geçiş koşullarını hazırlamak, “demokratik devrim aşamasını tamamlamak” anlamı taşımamaktadır.

TİP'in MDD hareketinden ayrıldığı bir diğer nokta ise özellikle Aybar'ın “İkinci Kurtuluş Savaşı” tezinde açıkça ortaya konan, “millî cephe” düşüncesine karşı olumsuz yaklaşımıdır. Aybar, Türkiye'de yürütülmesi gereken anti-emperyalist mücadeleyi “İkinci Kurtuluş Savaşı” olarak nitelendirir. Ona göre anti-emperyalist mücadele ile sosyalizm mücadelesi “bir madalyonun iki yüzü” gibidir, aralarında öncelik-sonralık ilişkisi yoktur (Aybar, 1968, s. 465). “Birinci” Kurtuluş Savaşı sosyalist bir karakter taşımadığı için ikincisine gereksinim doğmuştur. Anti-emperyalist mücadelede millî cepheyi olabildiğince genişletme kaygısı nedeniyle, sosyalist mücadelenin ihmal edilmesi ve Türkiye'de mevcut olduğu varsayılan millî burjuvazinin veya ara tabakaların öncülüğünde yürütülecek bir kurtuluş mücadelesinin geçmişteki hataların tekrarlanmasına yol açma tehlikesi çok yüksektir (Aybar, 1968, s. 506). Behice Boran da benzer biçimde dış sömürü ile iç sömürünün iç içe geçtiğini, dış sömürünün

5 Cem Eroğul da programın bilimsel sosyalizmi dayanak kabul etmekle birlikte, tam anlamıyla sosyalist olarak nitelenemeyeceğini savunur: “Bir kere, bir parti programının bilimsel sosyalizme dayanması demek, o programın bütünüyle sosyalist bir program olması demek değildir. Program, aslında sosyalizme geçiş döneminin modelini çizmektedir.” (Eroğul, 1969, s. 10). Keza başka yazarlar da (Yurtsever, 2008, s. 66-67; Şener, 2010, s. 256; Aydınoglu, 2011: 110-111), TİP programının Marksizmin bazı temel ilkelerine sadık olmakla birlikte, bütünüyle “sosyalist” bir program olarak nitelenemeyeceğini belirtmektedir.

yerli egemen sınıflar aracılığıyla yürütüldüğünü, Türkiye'nin bağımsızlığından yana olsalar da burjuva ideolojisiyle yoğrulmuş ara tabakalarla anti-emperyalizm mücadelesi yürütme düşüncesinin “ham hayal” olduğunu savunmaktadır (Boran, 1968, s. 148).

TİP'in kurulması ve kısa sürede önemli başarı kaydetmesi, uzun sürmüş bir suskunluğun ve gizliliğin ardından, ilk kez meşru zeminde siyaset yapma olanağı bulmuş sol aydınların en azından bir bölümü tarafından coşkuyla ve umutla karşılanmıştır⁶. Dolayısıyla, sosyalizme eğilimli üniversite öğrencilerinin yolu da kaçınılmaz bir biçimde TİP'ten geçmiştir. TİP yönetimi, ilk döneminde büyük ölçüde yönlendirebildiği FKF'de kısa süre içinde oluşmaya başlayan MDD'ci eğilimlere, yukarıda izah edilen ayırım noktaları nedeniyle sık sık müdahalelerde bulunmuş ve en sonunda FKF üzerindeki denetimini bütünüyle yitirmiştir. Bu çalışmada, FKF'yi kuran ve büyüten gençlerin TİP'le olan güdümlülükten bağımsızlığa, ortaklıktan çatışmaya uzanan gerilimli ilişkisi ele alınacak ve MDD tezinin FKF'de egemen hâle gelişi anlatılacaktır. FKF içindeki politik mücadelelerin daha iyi anlaşılabilmesi için FKF'nin toplumsal olaylardaki konumundan bahsedilecek, çalışmanın odağından sapmamak için FKF'lilerin yükseköğretim kuruluşlarındaki boykot ve işgallerdeki rolüne değinilmeyecektir.

2. TİP'in Gölgesinde İlk Adımlar: Gençlik Kolları Deneyimi

TİP programı, sonraki yıllarda “geri” olduğuna kanaat getirecek olsalar da o günlerde üniversite öğrencileri için yepyeni bir heyecan demektir (Kürkçü, 2009, s. 200). Pek çok genç, Aybar'ın genel başkan olmasıyla birlikte TİP'i desteklemeye, hatta TİP'e katılmaya başlar ve bir grup öğrencinin girişimiyle TİP Gençlik Kolları kurulur. Aybar, ileride kongrede değiştirebileceklerini söyleyerek teadmül gereği yaşı büyük olan Ali Yaşar'ı başkanlığına atar. TİP Gençlik Kollarının ilk şubesi 28 Ekim 1962'de İstanbul'da kurulur; onu Adana, Ankara, İzmir ve Gaziantep'teki şubeler izler (Feyizoglu, 2004, s. 110-113). Ancak peş peşe şubelerin açıldığı ve üye sayısının arttığı günlerde, gençler tam olarak nasıl bir oluşumun içinde yer aldıklarının farkında değildir. 1960'ların başlarında sosyalizm üniversite öğrencileri arasında bilinmeyen, korkulan ve benimseyenler tarafındansa henüz açıkça savunulamayan bir düşüncedir. Öğrenci gençler, henüz el yordamıyla sürdürülen çabaların içinde politik deneyimlerini artırma çabasıdadır. Sakıncalı kabul edilen faaliyetler içinde yer almaktan

6 TİP kuruluncaya dek solun güçlü bir siyasal örgüt ortaya çıkaramamasının başlıca nedeni, gelişip güçlenmesine olanak tanıyan ortamın uzun süre mevcut bulunmamasıdır. Güçlü bir sanayinin ve buna bağlı olarak nicel ve nitel anlamda işçi sınıfının oluşmamış olmasının yanı sıra, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yürütülen yoğun anti-komünist propaganda ve Türk Ceza Kanunu'nun komünizm propagandasını ve komünist partileri yasaklayan 141 ve 142. maddeleri sol düşünce ve siyaseti Türkiye için tabu hâline getirmiştir. Bu koşullar altında sosyalist klasikler uzunca süre Türkçeye çevrilememiş, Türkiye Komünist Partisi (TKP) illegal koşullarda örgütlenmeye çabalarırken ne örgütlenme açısından ne de teorik açıdan bir gelenek inşa edebilmiştir. Sosyalizmin dini bir ideoloji olarak kabul etmesi halkın çoğunluğunun Müslüman olmasıyla, enternasyonalist ilkeleri de yaygın milliyetçilikle uyumlanmamıştır. Ayrıca bir rejim olarak ilk kez Rusya'da kurulması da tarihsel Rus düşmanlığı nedeniyle olumsuz algılanmıştır (Ünsal, 2002, s. 30-32; Şener, 2010, s. 268).

kaynaklanan bir tereddüdün de var olduğunu, TİP Gençlik Kolları Genel Başkanı Ali Yaşar şu sözlerle anlatır:

(...) Bizim sosyalizme gönlümüz var ama yeterli bilgimiz yoktu. Bilginin olması için kitaplarının, eğitimin olması lazımdı. (...) Üniversite öğrencileri olarak aydın sayılıyorduk. Gençlik kollarını kurduktan sonra Mehmet Ali Bey, (...) bir toplantıda, '141 ve 142. maddeler yüzünden Marks'ın Engels'in kitapları yasaklandı' dediği zaman, ben, kendi kendime, 'Hay Allah! Bu adam yine bela arıyor. Bunları söyledikten sonra başımız iyice belaya girecek' dedim (Feyizoğlu, 2004, s. 120).

Aybar'ın genel başkanı seçme iradesini gençlere bırakmaması, kuruluş heyecanıyla tepki çekmemiş olmalıdır. Ancak zaman içinde yönetim ve gençler arasında sorunlar ortaya çıkmaya başlar. Gençlik Kollarının kuruluşunun üzerinden bir buçuk yıl geçmesine rağmen kongre yapılmaması ve başkanının atama yoluyla belirlenmesi tepkilere yol açar (Feyizoğlu, 2004, s. 116). 1964'teki Büyük Kongrede Gençlik Kollarına özerklik verilmesi ve Gençlik Kollarının bu kongreye delege olarak katılmaları yönündeki görüş reddedilir. 1966'daki II. Büyük Kongrede Gençlik Kolları için bir yönetmelik hazırlanması yönündeki öneriler, ulusal düzeyde örgütlenme gerekliliğinin daha öncelikli olduğu gerekçesiyle ileri bir tarihte ele alınmak üzere ertelenir. III. Büyük Kongrede ise ne sosyalist gençliğin sorunları ve beklentileri üzerinde yeterince durulur ne de gelen öneriler dikkate alınır (Ünsal, 2002, s. 275-276). Gençlik ve kadın kollarının tüzükte yer bulması, ancak IV. Büyük Kongrede (1970) mümkün olabilecektir (Feyizoğlu, 2004, s. 116).

1965 yılına gelindiğinde düşünceleri yavaş yavaş olgunlaşmaya başlayan TİP'li gençler, sadece örgütlenmekle yetinmeyip düşüncelerini yaymak için yeni mecraların arayışı içindedir. Bu arayışın sonucunda, çoğu AÜSBF Fikir Kulübü üyesi olan bir grup öğrenci, *Dönüşüm* adında bir dergi çıkarmaya başlar. Sahipliğini Ataol Behramoğlu, yazı işleri müdürlüğünü Ümit Hassan, teknik yönetmenliğini Yurdakul Alpay'ın üstlendiği derginin isminin altında İsmet Özel'in önerisiyle Nâzım Hikmet'in bir şiirinden alınan "Bugün Yarına Çıkar" lejanı kullanılır. Ankara'da farklı üniversitelerden 500 sosyalist öğrenciden toplanan 10'ar lirayla kurulup güç koşullar altında hazırlanan *Dönüşüm*, 22 Nisan 1965'ten itibaren 15 günde bir yayımlanır. *Dönüşüm*, bir öğrenci dergisine göre oldukça önemli bir ilgiyle karşılanır. 3000 baskıyla yayın hayatına başlayan dergi, birkaç günde tükennince 2000 baskı daha yapar. Derginin yalnızca hazırlanması değil satılması da güç koşullar altında gerçekleşir. Satışında çıkan olaylar, bu dergiyi kamuoyunun gündeminden hiç düşürmemiştir. Anti-komünist gençler, sokakta *Dönüşüm* satan gençleri her defasında kaba kuvvetle engellemeye çalışır, saldırıya uğrayan gençler polis tarafından gözaltına alınır (Feyizoğlu, 2004, s. 497-501). Anti-komünistlerin TİP'li gençlere saldırısı, solcu gençlerin sağ gruplarla sokaktaki ilk karşılaşmasıdır (Öğüt & Etil, 2014, s. 267). Saldırı emrinin bizzat Başbakan Süleyman Demirel tarafından verildiği öne sürülmüştür (Eren, 2012, s. 108).

Saldırıların son bulmaması, dergiyi çıkaranlarda askerî darbeye gidiş endişesi yaratır. Sosyalist iktidarın demokratik yoldan kurulacağı fikrini özümseyen ve sokak çatışmalarının ancak askerî cuntaların işlerine yarayacağını düşünen gençler, çoğunluğun kararı doğrultusunda 5 sayının sonunda

yayına ara verme kararı alır. Bu karar bazı öğrencilerde “hep savunmada kalıyoruz” tepkisi yaratır (Feyizoğlu, 2004, s. 502). *Dönüşüm*’ün yayınına ara verme kararı, TİP’in sokak çatışmaları konusundaki temkinli yaklaşımının⁷ genç tabanı üzerinde etkili olduğunun bir göstergesidir. Derginin yayınına ara verme kararını alanlar ve bu karara itiraz edenler, ilerleyen dönemde sosyalist gençlik içinde meydana gelecek ilk ciddi bölünmenin tohumlarını atmıştır. Ancak, sosyalist gençler bir süre daha fikir ayrılıkları su yüzüne çıkmadan yola devam edecektir.

3. Örgütsel Bağımsızlığa Doğru: FKF’nin Kuruluşu ve İlk Dönemi

Sosyalist gençler, bu süreçte bir taraftan TİP’in güdümünde hareket ederken bir taraftan da örgütsel bağımsızlığını elde etme yolunda ilk adımlarını atar. TİP’e kitlesel destek sağlamak amacıyla pek çok fakültede fikir kulüpleri kurulması konusunda çalışmalar yürüten Hüseyin Ergün, bu kulüpleri bir federasyon çatısı altında toplama fikrini ortaya atan ilk kişidir. Ergün’ün öncülüğünde, 12 Kasım 1965’te Ankara’daki on iki fakülte ve yüksekokuldan gelen, aralarında Ataol Behramoğlu, İsmet Özel, Cem Eroğul, Erol Temelkuran, Kudret Ulutürk, Şirin Yazıcıoğlu, Dudu Körücekli, Zülküf Şahin, Aysel Baytan, Yusuf Küpeli, Ümit Hassan gibi isimlerin yer aldığı öğrenciler ilk toplantısını gerçekleştirir. Bir süre devam eden çalışmaların sonucunda, 16 Aralık 1965’te AÜ’ye bağlı ve TİP’li gençlerin çoğunlukta olduğu beş fikir kulübünün bir araya gelmesiyle Fikir Kulüpleri Federasyonu resmen kurulur. Çeşitli fakültelere bağlı fikir kulüplerinden kurucuların belirlendiği toplantıda, kimse aday olmaması üzerine başkanlığa Hüseyin Ergün getirilir (Feyizoğlu, 2004, s. 120-121). Tüzüğüne göre FKF’nin niteliği ve amaçları şöyledir:

(...) Fikir Kulüpleri Federasyonu, bilimsel düşünme ve davranma yetisine ulaşmış yükseköğrenim gençlerinin aralarındaki dayanışmaya, karşılıklı eğitime, iş ve eylem birliğine dayanan örgüttür. Fikir Kulüpleri Federasyonu, gençlik, yurt ve dünya olaylarını bir bütün olarak alır, gençlerin mutluluğunu, insanın kendini yetiştirebileceği olanakların var olduğu bir düzende görür, bu ileri düzene ulaşabilmek için gençlere ödevler düşüştüğü kanısındadır. Gençlerin ödevlerini yerine getirebilecek olgunluğa erişmesi, bilinçlenmesi, eş güdümlü ve örgütlü eylemlere girişerek yurda ve dünyaya yön verebilmesini amaçlar. Amacına varmak için toplantılar düzenler, sergiler açar, yasalarca yasaklanmayan her türlü eğitim ve sanat çalışmaları yapar (akt. Feyizoğlu, 2004, s. 48).

FKF kurulduktan sonra, TİP Gençlik Kollarına mı yoksa FKF’ye mi daha çok ağırlık verilmesi konusu gündeme gelmiştir. 1966’da TİP Genel Sekreteri Nihat Sargın ile FKF ve TİP Gençlik Kolları ileri gelenleri arasında yapılan toplantıda bazı gençler Gençlik Kollarının devamından yana görüş bildirirken, Cem Eroğul “İsmi gençlik kolu ama fiili olarak bütün çalışanlarını üniversite öğrencileri

7 Aybar’ın Amerikan karşıtı gösteriler sonrasında gençlere “faşizm tehlikesi” uyarısı yapması örneğinde olduğu gibi, TİP için toplumsal hareketler genel olarak kuşkuyla ve temkinle yaklaşılmalı, fazla ümit bağlanmayan gelişmelerdir. Bu nedenle, bu dönemde TİP’in öğrenci hareketleri de dâhil olmak üzere toplumsal hareketler üzerinde herhangi bir yönlendiriciliği veya etkisi söz konusu olamadığı (Aydınoglu, 2011, s. 204-205) bu çalışmanın sonraki sayfalarında da görülecektir.

oluşturmaktadır. Üniversite gençliğini partiye gençlik kolu ile bağlamaktansa fikir kulüpleri ile Partiye kanallandırmak daha iyi bir çözümdür. Çünkü herkes parti gençlik kolu üyesi olmayabilir ama fikir kulübü üyesi olabilir. Bunun partiye daha çok yararı olur.” önerisini sunar. Eroğul’un önerisi, TİP yönetimi tarafından olumlu karşılanır (Feyizoğlu, 2004, s. 118). TİP, Gençlik Kollarını da muhafaza etmekle birlikte, gençlik üzerindeki hâkimiyetini FKF üzerinden kurmayı tercih etmiştir (Ünür, 2008, s. 824).

FKF’nin ilk döneminde ülke meselelerine ilişkin faaliyetlerden ziyade örgütsel bütünlüğün kurulması, yeni fikir kulüplerinin açılması ve FKF’ye katılmasına yönelik çalışmaların yanı sıra, eğitim faaliyetleri ve üyelerin kültürel gelişimine yönelik örgüt içi etkinliklere ağırlık verilmiştir (Yıldırım, 2008, s. 51-52). Kudret Ulutürk’ün⁸ kısa süren genel başkanlığı döneminde 11 Ocak 1967’den itibaren – sözleri İsmet Özel tarafından yazılan FKF marşına atfen – “Kavga Özgürlük İçin, Yığınlar İçin Kavga” lejandıyla çıkarılmaya başlayan ve ancak 6 sayı yayımlanabilen *Kavga* dergisi (Feyizoğlu, 2004, s. 128) bu kapsamdaki bir girişimdir. Ayrıca Kültür ve Yayın Kolu tarafından da çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Bunlardan biri, dünyaca ünlü yönetmenlerin önemli filmlerinden oluşmuş bir seçkiyle düzenlenen sinema günleridir (Yıldırım, 2008, s. 59). Asya Tipi Üretim Tarzı (ATÜT) seminerleri de öğrencilerin entelektüel gelişimine önemli katkı sağlamıştır. O dönemin güncel tartışma konularından biri olan ATÜT’ün⁹ daha iyi kavranması ve sosyalizm anlayışlarıyla ne ölçüde örtüş-tüğünün anlaşılması amacıyla Kemal Tahir, Selahattin Hilav ve Atilla Tokatlı konuşmacı olarak davet edilmiştir. ATÜT, TİP’in sosyalizm, tarih ve toplum yaklaşımına uygun bir tez değildir. Nitekim katılımcılar da seminerlerin amacının ATÜT’ü anlamaya çalışmak olduğu kadar “yadsımak” amacını da taşıdığı farkındadır (Yıldırım, 2008, s. 61). ATÜT seminerlerinin gördüğü ilgiyi FKF üyesi Fusun Özbilgen şöyle anlatır:

Üniversitede FKF’ye üye oldum. FKF’nin yeri Kızılay’dı. Akşamüstü orada toplanılır, siyasi tartışmalar yapılırdı. Bazen Sadun Aren, Mehmet Ali Aybar gibi büyük isimler de FKF’ye gelir, görüşlerini anlatırlardı. En büyük tartışmanın ATÜT (Asya Tipi Üretim Tarzı) semineri olduğunu anımsıyorum. ‘Karl Marx’ın Asya Tipi Üretim Tarzı tanımlaması, Türkiye’ye uygun muydu, değil miydi?’ konusu aramızda heyecanlı tartışmalara neden olmuştu (Özbilgen, 2010, s. 86).

FKF’lilerin bir araya gelip sosyalleşebilmesi ve Federasyona gelip getirmesi için Ankara’nın merkezi bir yerinde lokal açılır. Bu lokal, o günlerde MDD’ciliğe yönelen ve zamanla bir muhalefet hizbi hâline gelen gençlerin tepkisini çekmeye başlar (Yıldırım, 2008, s. 59). Örneğin Yusuf Küpeli’ye göre FKF, “TİP oportünist yönetici kliğinin” elinde hızla yozlaşmış FKF merkez binası, “Aren’in etrafında çöreklenmiş korkak, kariyerist, hain” yöneticilerin elinde “içkili-kumarlı bir dans salonu” hâline gelmiş ve “FKF diskotek” olarak anılmaya başlamıştır. (Feyizoğlu, 2004, s. 143). Bu ve benzeri

8 Hüseyin Ergün’ün 1966 Ekim’inde mezun olup askere gitmesi üzerine, genel başkanlığa Kudret Ulutürk getirilmiştir (Feyizoğlu, 2004, s. 125).

9 Tartışma, Osmanlı Devleti’nin Orta Çağ Avrupa’sındaki gibi bir feodal dönemden mi geçtiği, Marx ve Engels tarafından geliştirilen Asya tipi üretim tarzının bir benzerini mi yaşadığı, yoksa kendine özgü bir tür merkezîyetçi sistem mi oluşturduğu sorusunda düğümlenmektedir (Timur, 2000, s. 281).

tartışmalar arasında 22 Ocak 1967'de FKF'nin I. Kurultayı düzenlenir (Yıldırım, 2008, s. 62). Kurultaydaki tartışmaların odağında pasifistlikle suçlanan yönetimin FKF'yi yaygın bir kitle hareketi hâline getiremediğine dair eleştiriler bulunmaktadır. Ayrıca FKF lokaline göndermede bulunarak yönetimin “burjuva çocuklarından” oluştuğu ve halk çocuklarına kapatıldığı eleştirileri de yöneltilir. FKF içinde filizlenen bu muhalefetin eleştirileri, MDD stratejisi ve Mihri Belli'nin düşüncelerinin etkisinde oluşmakla birlikte, ideolojik ve teorik bir temele oturtulabilmiş değildir; zira ideolojik ayrışma henüz belirginleşmemiştir. Böylelikle, yeni genel yönetim kurulunun (GYK) sunduğu, egemen güçlerin sosyalistlerin “başına çorap örmek” için oyun oynadığını, bu iş için gençlik hareketlerinin kullanıldığını, yakında işçilerin de sokağa dökülmek istendiğini savunan, bütünüyle TİP çizgisindeki FKF Stratejisi (Çalışma İlkeleri) oy birliğiyle kabul edilir (Yıldırım, 2008, s. 91). Stratejide, parlamenter demokrasiden ve Anayasadan sapılmayacağı da net bir biçimde vurgulanır:

(...) Toplumculuk, en çabuk, bugünkü gibi açıktan etkime ve örgütlenme ile kurulabileceğinden; biçimsel demokrasiyi, biçimsel özgürlükleri savunmak gerekir. Bu daha açık bir deyimleme ile anayasadan yana olmak ve son altı yılda görüldüğü gibi adım adım, eylemli olarak, eleştiri, örgütlenme ve eylem hakkı sınırlarını genişletmektir. Toplumculuğun Türkiye'de, Türkiye'nin koşullarından en iyi yararlanarak kurulabileceğini unutamayız. Bir yandan iktidarı anayasaya saygılı olmaya zorlarken, öte yandan anayasa düzenini yıkmaya yönelik davranışlara karşı durmak, en azından katılmamak gerekir (Yıldırım, 2008, s. 92).

FKF, kısa tarihi boyunca çok sayıda eylem, miting ve yürüyüşte düzenleyici veya katılımcı olarak yer almış, özellikle 1967'den itibaren etkinliklerde başı çeken öğrenci kuruluşlarından biri olmuştur. Yönetimdeki grubun politik konumlanışına göre FKF'nin eylemlilik çizgisi de değişiklik göstermiştir. Bu durumun ilk örneklerinden biri, 28-29 Nisan 1960 öğrenci ayaklanmasının 7. yıldönümü etkinlikleridir. Türkiye Milli Talebe Federasyonunun (TMTF) çağrısıyla çeşitli gençlik kuruluşları bir araya gelirken, FKF başlangıçta hazırlık toplantılarına katıldığı bu girişimden “gençliği temsil etme iddiasında olan bir kuruluş ve diğer kuruluşların halktan kopuk girişecekleri eylem” ortak olamayacağını belirterek çekilir. FKF yönetimi, 27 Mayıs öncesinde kurulan gençlik örgütlerinden farkını ve 28-29 Nisan olaylarına bakışını “Yeni 29 Nisanlar değil, Yeni Türkiye” sloganıyla ifade eder (Yıldırım, 2008, s. 120). FKF'nin, 27 Mayıs etkisinden sıyrılıp CHP tabanından koparak TİP tabanının bir parçası hâline gelen ve sosyalist bir öznellik inşa etmeye başlayan gençlerin örgütü olduğunu söylemek mümkündür (Öğütle & Etil, 2014, s. 269).

Birinci Dönem Çalışma Raporu'nda yer alan değerlendirmede, 28-29 Nisan'dan bir “direnme hareketi” olarak bahsedilir ve bazı öğrencilerin polis tarafından kurşunlandığı olaylar “yüz ağartıcı” kabul edilir. Ancak dönemin toplumculuktan uzak olarak nitelendirilen gençliğinin bilinç düzeyinin oldukça düşük olduğu ve eylemleri örgütlü olarak değil daha çok CHP yöneticilerinin desteğiyle gerçekleştirdiği de ayrıca vurgulanır. FKF'ye göre 1960 gençliği, asıl çatışmanın burjuvazinin iki kanadı, yani egemen güçler arasında yaşandığının farkında değildir (Feyizoğlu, 2004, s. 676). TİP'in etkisiyle bir paradigma değişikliği yaşandığı açıkça görülmektedir; ancak bu etki, “28-29 Nisan ruhu”nun bütünüyle reddedilmesi gibi radikal bir tutum değişikliğine yol açmamıştır. Öğütle & Etil'in (2014) de

belirttiği gibi bu süreçte TİP ve FKF bir yandan 27 Mayıs sonrası atmosferi mecburen solumakta, diğer yandan bu atmosferden kopuşu temsil eden en önemli siyasal damar olarak konumlanmaktadır (Feyizoğlu, 2004, s. 270). 19-27 Mayıs 1967 günlerinin “Türk Devrim Haftası” ilân edilmesi ve bu kapsamda etkinlikler düzenlenmesi de (Feyizoğlu, 2004, s. 258) FKF’nin bu ikircikli konumunun yansımasıdır. FKF, ilerleyen dönemlerde 27 Mayıs etkisinden adım adım uzaklaşmış ve güncel sorunlarla ilgili faaliyetlere yönelmiştir.

Dönemin faaliyetlerinde öne çıkan başlıca temalardan biri “Anayasa”dır. Anayasa, 1960’lı yıllar boyunca gündemden hiç düşmemiş, Anayasa’yla ilgili tartışmalar sadece siyasal hayatla sınırlı kalmamıştır. Bülent Tanör, yeni anayasayla birlikte toplumda ilk defa bir “anayasa kültürü”, hatta “anayasa kültürü” oluştuğu, bir başka ifadeyle anayasanın yüceltildiği saptamasında bulunur. 1961 Anayasası, sadece siyasal literatürle sınırlı kalmayıp gündelik tartışmalarda bile konu olmuş ve toplumu “harekete geçirici” etkiler uyandırmıştır (Tanör, 2012, s. 72-73). Nitekim FKF’nin de sadece söyleminde değil eylemliliğinde de özellikle TİP etkisinde olduğu ilk döneminde Anayasa savunusu öne çıkmaktadır. 28 Şubat 1968’de FKF’nin de aralarında bulunduğu öğrenci kuruluşları tarafından Ankara’da düzenlenen Anayasa Mitingi buna bir örnek teşkil eder. Mitingin çağrı metninde, “Olaylar artık kamuoyundan saklanamaz hale geldi. TBMM’deki halk temsilcilerinin güvenliği sağlanamaz oldu. Geriye dönüş hızlandı. Atatürk yargılanıyor. Yüce Meclis’te halkın temsilcileri öldüresiye dövülüyor. İrtica hortluyor. Kısaca anayasa düpedüz çiğneniyor. Anayasa bekçileri görev başına.” ifadeleri yer almaktadır. Bildiride, Çetin Altan gibi TİP milletvekillerinin Mecliste darp edilmesine göndermede bulunmaktadır. Göstericilere yol boyunca, olası bir saldırı tehdidine karşı olsa gerek, bazı kişiler tarafından sopa dağıtılmış ve yol boyunca süren katılımlarla birlikte topluluk daha da kalabalıklaşmıştır. Beklenti boşa çıkmamış ve göstericiler, kalabalık bir sağcı grubun fiziksel saldırısına uğramıştır (Milliyet, 1968, 25 Şubat, s. 1, 7).

Bu dönemde TİP yöneticilerinin çeşitli konuşma ve yazılarında da parlamenter yoldan iktidara gelme hedefinin en önemli güvencesi olarak görülen Anayasa savunusu öne çıkmaktadır. Atılan adımları Anayasa’ya dayandırmak, TİP’in iktidara yürüme hedefinin meşruiyetini vurgulamak için özenle izlediği bir stratejidir. Örneğin Behice Boran, emekçi sınıflar hızla örgütlenip bilinçlendirildiği ve Anayasa’dan yana çevreler hak ve özgürlükleri cesaretle savunduğu takdirde, TİP’in seçim yoluyla iktidara gelmesi önünde hiçbir engelin kalmayacağını öne sürmektedir (Boran, 1968, s. 223). Aynı biçimde Mehmet Ali Aybar da Anayasa’nın liberalizme karşı olduğunu, dikta rejimlerini yasakladığını ve öngördüğü hatta “emrettiği” rejimin “demokratik sosyalizm” olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla Anayasa’ya göre sosyalizmin başka yollardan değil, halkın oylarıyla iktidara gelmesi ve iktidara geldiğinde de muhalefetin haklarına saygılı olması gerekmektedir (Aybar, 1968, s. 395). Halkın oylarıyla iktidara gelebilmek ise, kitleleri bilinçlendirerek ve tabanı genişletmekle mümkün olabilecektir. FKF de aynı amacı taşımaktadır; ancak bir yandan tabanını genişletmeye çalışırken diğer yandan da kitlelerin TİP’i ve FKF’yi değiştireceğinden endişe duymaktadır. Ne var ki FKF’ye katılan yeni fikir kulüpleri, salt niceliksel bir birikimi sağlamayacak, yeni fikirleri de beraberinde getirerek

örgüt içinde niteliksel değişimlere de yol açacaktır (Öğütle & Etil, 2014, s. 270). Bu yeni fikirlerin başında MDD stratejisi gelmektedir.

4. II. Kurultayda MDD'cilerin Ayak Sesleri

Millî demokratik devrim stratejisi, Lenin'in *Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği* adlı kitabında açıkladığı ve 1905 Devrimi'nden 1917 Ekim Devrimi'ne uzanan süreçte geliştirip uyguladığı devrim modeline dayanmaktadır. Lenin, Rus işçi sınıfının iktidara gelişinin, birincisi "demokratik devrim", ikincisi "sosyalist (proleter) devrim" olmak üzere, birbirini kesintisiz olarak izleyen iki aşamadan geçerek gerçekleşeceğini öngörür. Lenin bu teoriyi Marx ve Engels'in 1848 Alman devrimine ilişkin çözümlemesinde, işçi sınıfının öncelikle mutlak monarşi ve feodal toprak mülkiyetine karşı burjuvaziyle birlikte, burjuvazi iktidara geldiğinde ise burjuvaziye karşı kendi devrimi ve iktidarı için mücadele etmesi gerektiğini savunan görüşlerinden hareketle geliştirmiştir (Şener, 2010, s. 29-30). Burjuva demokratik devrimi feodal toplumdaki çıkışı sağlayarak modern sanayi toplumunun inşasının yolunu açacak ve yeni bir sınıflı toplum meydana getirecektir. Sosyalist devrim ise ancak ileri düzeyde sanayileşmiş ve siyasal demokrasi kültürüne sahip olan modern sınıflı toplumda söz konusu olabilecek ve sınıfsız topluma geçişi sağlayacak olan devrimdir. Gelişmiş bir kapitalizme sahip olmayan toplumların öncelikle burjuvazinin iktidarını hazırlaması şarttır (Aydınöğlü, 2011, s. 73-74). Lenin'in devrimci tecrübesine dayanarak geliştirdiği, sosyalizme geçişin doğrudan değil aşamalı olarak gerçekleşeceğini öngören bu teori, Türkiye'deki savunucuları tarafından Türkiye'nin tarihsel ve mevcut toplumsal koşullarına uyarlanmıştır. MDD tezi, demokratik devrimi Türkiye gibi millî (burjuva) demokratik devrimi yarıda kalmış, azgelişmiş ve yarı-bağımlı bir ülkede sosyalist devrime giden yolu açacak olan zorunlu aşama olarak tarif eder. Bu tez, 1960'lı yılların özgül koşullarında gündeme gelme olanağı bulmuş olsa da aslında TKP geleneğine dayanmaktadır. Bu gelenek içinden gelen, MDD stratejisinin önde gelen savunucusu ve teorisyeni Mihri Belli'nin 1966'da *Yön* dergisinde "E. Tüfekçi" müstear ismiyle yazdığı *Demokratik Devrim: Kime Karşı, Kimle Birlikte?* başlıklı yazısı, MDD tezini kamuoyuna açıklayan bir manifesto niteliğindedir.

Belli'ye göre MDD, sınıf çıkarları Türkiye'nin emperyalist sisteme bağımlı kalmasını gerektiren "işbirlikçi sermaye" ve "feodal ağa" gibi kesimlere karşı (Tüfekçi, 1966, s. 12); üretim araçlarından ve topraktan yoksun kent ve köy proletaryası, az miktarda üretim aracına ve toprağa sahip olmakla birlikte son tahlilde sömürülen kent ve köy küçük burjuvazisiyle birlikte yapılacaktır (Belli, 1970a, s. 10). MDD tezi, sosyalizmin herkesten önce onun toplumsal düzeni olduğu gerekçesiyle tarihsel görevi işçi sınıfına yükler (Tüfekçi, 1966, s. 10). Ancak bu tarihsel rolü üstlenecek olan sınıfın hâlen "kendisi için sınıf" olmaktan uzak olduğu da bir gerçektir. Bu durumun nedenlerinden biri, sanayi kapitalizminin Türkiye'de yeterince gelişmemiş olmasından ileri gelen "niceliksel yetersizlik"tir. Bir diğer neden ise "niteliksel yetersizlik", daha açık bir ifadeyle, işçilerin bir bölümünün yarı-köylülüğü, yani köyle bağlantılarının devam etmesi, dolayısıyla az da olsa toprak mülkiyetine sahip olması ve bunlara bağlı olarak, politik bilinçten yoksunluğudur (Belli, 1970b, s. 232-233). Belli, "sivil-asker

aydın zümre”nin de çoğunlukla içinden çıktığı küçük burjuvaziyi MDD’ci güçler arasında saymak gerektiğini düşünür. Bu zümre sınıfsal kökeni ve konumu gereği, Türkiye küçük burjuvazisinin en bilinçli kanadıdır. Ancak küçük burjuvazinin az da olsa mülkiyet sahibi olmaktan ileri gelen ideolojik tutarsızlığını da hesaba katmak da bir zorunluluktur (Belli, 1970a, s. 11-13). 1960’lı yıllarda TKP kökenlilerin sivil-asker aydın zümreye devrimci potansiyel veya görev yüklemesi, genellikle “sol üzerindeki Kemalizm etkisi” olarak değerlendirilmiştir. Ancak solun küçük burjuvazinin en bilinçli kanadı olarak görülen bu zümreye Kemalizmden etkilendiği için değil, TKP’nin de bir parçası olduğu uluslararası komünist geleneğin az gelişmiş ülkeler için öngördüğü devrim stratejisi gereği devrimci saflarda rol biçtiğini söylemek daha doğru olacaktır. MDD’ciler komünisttir; toplumsal tabanını sivil-asker zümrenin oluşturduğu Kemalizmi, sosyalizm hedefine varmada müttefik olarak görürler. Bu ittifak arayışı sadece Türkiye’deki sol harekette ortaya çıkan özgül bir durum değildir, dolayısıyla MDD stratejisinin Kemalist niteliğine ve Türkiye’ye özgülüğüne değil, uluslararası komünist gelenekle olan bağına işaret etmektedir (Aydınoglu, 2011, s. 175).

MDD’cilik, TİP içinde bir muhalefet hizbi olarak önce 1966’daki Malatya Kongresinde, ardından FKF’de ortaya çıkmaya başlamış, I. Kurultayda kendini ifade etmiş olmakla birlikte ne ayrı bir program ortaya koyabilmiş ne de ayrı bir seçenek sunabilmiştir (Yıldırım, 2008, s. 109). Çünkü bu aşamada FKF içindeki eleştiriler ve belirmeye başlayan muhalefet hâlâ belli noktalardaki itirazların, sezgisel birtakım rahatsızlıkların ötesine geçememiştir. II. Kurultay, eleştirilerin belirginleştiği, MDD’cilerin gittikçe daha çok ağırlık kazanmaya başladığı, alternatif arayışlarının ortaya çıktığı bir dönemde yapılmıştır.

Kurultay, *Proleter* isimli dergide Nâzım Hikmet’in *Kerem Gibi* şiirini yayımladığı gerekçesiyle tutuklu bulunan Genel Başkan İzzet Ararat’ın yokluğunda, 23-24 Mart 1968 tarihlerinde Ankara’da toplanır. İkinci gün toplanan GYK, FKF Genel Başkanı olarak TİP Bilim ve Araştırma Bürosu üyesi ve AÜHF Kamu Hukuku Kürsüsü Asistanı Doğu Perinçek’i seçer (Feyizoğlu, 2004, s. 146-149). Perinçek, TİP yönetiminin desteğini arkasına alarak başkan seçilir. Yusuf Küpeli’nin belirttiğine göre, 1967’de *Dönüşüm*’de “Türkiye’nin meselelerinin sokakta halledilemeyeceğini, Türkiye’nin sosyalist devrim aşamasında olduğunu” savunan yazılarındaki Mihri Belli’ye yönelik eleştirileriyle TİP yönetiminin güvenini kazanarak Partide görev alabilmiştir (Yıldırım, 2008, s. 162-163).

Perinçek’in genel başkanlığı yoğun tartışmaları beraberinde getirecek ve FKF’nin gündemini hayli meşgul edecektir. Perinçek önceleri MDD tezleriyle ilgisi bulunmayan, TİP yönetimine sadık genç bir akademisyen olduğu yönünde izlenim uyandırmış; bu sayede TİP yönetiminin de desteğini alabilmiştir. Fakat işin aslının hiç de görüldüğü gibi olmadığı, aslında Perinçek’in de MDD perspektifini savunduğu kurultayda ortaya çıkacaktır. Perinçek, TİP ve FKF yönetimlerinin dar bir çevreye hapsolmuş durumda olduğunu, Kemalistlere ve CHP’li gençliğe karşı olumsuz bir tavır takındığını, provokasyona zemin hazırlayabileceği ve Partiye zarar gelebileceği düşüncesiyle her türlü eyleme karşı çıktığını savunmaktadır. Bu düşüncelerden hareketle, FKF yönetimini kendi ifadesiyle “ele geçirek” geniş demokratik güçlerle ittifak kurarak bir cephe oluşturmayı ve FKF’yi MDD çizgisindeki bazı fikir kulüplerini de bünyelerine katarak eylemci bir yapıyabüründürmeyi hedeflediğini

iddia etmektedir (Feyizoğlu, 2004, s. 144). Perinçek yıllar sonra, TİP'lilerde oluşan kanaatin aksine insanları kandırmadığını, o tarihte kendini samimi olarak hâlâ bir TİP üyesi olarak gördüğünü; fakat MDD tezinden etkilenmeye başladığını ve ideolojik bir değişim yaşayarak eski görüşlerini artık doğru olarak değerlendirmedeği belirtecektir. “Mihri’ci” olarak bilinen isimlerden farklı olarak, yeni bir örgüt kurmaktansa mücadeleyi sosyalist birikimin merkezi olan TİP’te yürütmeyi savunduğunu iddia etmektedir. Ona göre “sosyalist devrim” şiarı yerine, aynı anti-emperyalist ve demokrat gelelekten gelen, CHP’nin nüfuzu altındaki gençlik kitlelerini kazanmaya çalışmak o günler için daha doğru bir tavidir (Yıldırım, 2008, s. 164).

Kurultay, görünüşte olmasa da esas itibarıyla MDD’cilerin zaferiyle sonuçlanmıştır. MDD hareketinin yönetim değişikliğinden duyduğu hoşnutluğu ve heyecanı, hareketin “yayın organı” niteliğindeki *Türk Solu*’nun ¹⁰ sayfalarında görmek mümkündür. Derginin abartılı bir dille kaleme alınan kurultay haberine göre, çeşitli fikir kulüplerinden delegelerin eleştirileri FKF’nin “pasifist” bulunan çizgisi üzerine yoğunlaşmış, önceki yönetimin eylemsizlik çizgisi yerden yere vurulmuştur. Sosyalist gençliğin eylem isteği içinde olduğunu savunan muhalefet grubu “sokak gösterilerinin faşizmi hızlandıracağı” fikrine karşı çıkararak faşizmi teşvik eden asıl gücün emperyalizm olduğunu, “faşizm gelir” korkusuyla harekete geçmemenin faşizme teslim olmak anlamına geldiğini öne sürmüştür. Derginin haberinde “muhalefet grubu sözcüsü” olarak bahsi geçen Perinçek’in, konuşmasında Türk toplumundaki egemen çelişkinin emperyalizm ile geniş halk kitleleri arasında yaşandığını ve kökü dışarıda olan kapitalizme karşı gençliğin bir bütün olarak mücadele etmesi gerektiğini savunduğu belirtilmiştir (Türk Solu, 1968, 02 Nisan, s. 2). Böylece, düşünsel ve politik mücadele kadar sokaklardaki eylemliliği de önemseyen, egemen çelişkinin emekçilerle burjuvazi arasında değil emperyalizmle küçük burjuvazi ve sivil-asker aydın zümre de dâhil olmak üzere halk kitleleri arasında yaşandığını savunan geniş cepheci bir anlayış FKF’nin başına geçmiştir. Fakat yeni yönetimin işi pek de kolay olmayacaktır; çünkü MDD stratejisi FKF’ye hâlâ bütünüyle hâkim olamamıştır ve TİP yönetiminin FKF üzerindeki belirgin ağırlığı devam etmektedir.

Perinçek’le TİP yönetimi arasında Kurultay sonrasındaki ilk uyuşmazlık Devrimci Güç Birliği (Dev-Güç) üyeliği konusunda yaşanır. Dev-Güç, *Türk Solu*’nda bir devrimciler güç birliği oluşturulması çağrılarının yapıldığı günlerde (Korkmaz, 2009, s. 123) 27 Mayıs Milli Devrim Derneği öncülüğünde, 30 Mart’ta muhafazakâr / İslâmcı kesimlerin düzenleyeceği II. Şahlanış Mitingi’ne cevaben

10 MDD stratejisi ilk kez *Yön* saflarında dile getirilmiş olsa da bu dergi ve yöneticilerinin Marksist olmaması nedeniyle yeni bir yaygın mecrasına gereksinim duyulması sonucunda kurulan *Türk Solu* (Dinçer, 2006, s. 79), ilk sayısını 17 Kasım 1967’de yayımlamıştır (Yıldırım, 2008, s. 470). Derginin önde gelenleri TKP’nin 1950-1951’deki yeniden örgütlenmesinde yer alan, Şefik Hüsnü geleneği içinde sayılabilecek eski komünistlerdir. Ancak dergide bu gelenekten gelmeyen Hikmet Kıvılcımlı’nın, TKP’li olmayan Aziz Nesin ve Asım Bezirci gibi solcuların, hatta komünist veya Marksist olmayıp Doğan Avcıoğlu’nun fikriyatına daha yakın olan ve “milliyetçi-devrimci” olarak nitelendirilebilecek İlhan Selçuk ve Mümtaz Soysal, MBK üyeleri Suphi Karaman ve Mucip Ataklı gibi isimlerin de yazıları yayımlanmıştır (Aydınöğlü, 2011, s. 173). Derginin yaygın hayatı, 14 Nisan 1970’te MDD hareketinde yaşanan bölünmeler nedeniyle son bulacaktır (Yıldırım, 2008, s. 470).

“gericiliğe karşı tam bağımsızlık ilkesini ve Anayasa’nın eksiksiz uygulanmasını” savunmak üzere ortak tavır alan çeşitli demokratik kitle örgütlerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur (Yıldırım, 2008, s. 169). Dev-Güç daha çok Ankara’daki öğrenci kitlesini etkisi altına alırken, İstanbul’daki öğrenci örgütleri eski FKF çizgisini izlemeye devam etmiştir (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988, s. 2082). Dev-Güç, Aybar’ın “ceberrut devlet bürokrasisi” tezini işlemeye başladığı dönemde kurulmuştur. Aybar’ın bu tezinin hedefinde MDD’cilerin “sivil – asker aydın zümre” diye bahsettiği ve Dev-Güç’ün bileşenlerini oluşturan sosyal demokrat ve Kemalist çevreler yer almaktadır. TİP yönetimi nezdinde Dev-Güç’ün faaliyetleri sol mücadeleyi Kemalist bürokrasiye eklemeye ve “sol” cuntacılığa zemin hazırlamaya yöneliktir (Zileli, 2000, s. 241).

23-24 Mart 1968 tarihlerindeki II. Kurultayda MDD’cilerin yönetime gelmesiyle birlikte TİP yörüngesinden çıkan FKF’nin eylem tarzında da değişiklik görülmeye başlanmıştır. 28-29 Nisan 1960 hakkında bir yıl önce savunulan görüşler korunmakla birlikte, Türkiye Millî Gençlik Teşkilatı (TMGT) gibi “27 Mayısçı ve Kemalist” olarak nitelendirilebilecek bir “küçük burjuva örgütü” ile birlikte bu olayların yıldönümünde ortak bildiri yayımlanmış ve anma töreni gerçekleştirilmiştir. Bu tavır, yeni FKF yönetiminin “cepheci” anlayışının bir yansımasıdır.

Bildiride 29 Nisan’dan “Türk gençliğinin faşist bir idareye karşı ayaklanışının yıldönümü” olarak bahsedilir. Ancak bildirideki “tam bağımsız, gerçekten demokratik Türkiye” vurgusu (Feyizoğlu, 2004, s. 272), 1968 gençliğinin TİP’li veya MDD’ci fark etmeksizin, bir bütün olarak “27 Mayıs ruhu”ndan uzaklaştığını da bir kez daha ortaya koymaktadır. Genel Merkezden farklı olarak Dev-Güç’e katılmayan ve TİP’lilerin yönetiminde kalan FKF İstanbul Sekreterliği ise TİP’lilerin yönetimindeki bazı öğrenci birlikleriyle birlikte ayrı bir bildiri yayımlar. Bildiride, bir direniş olmaktan çok yüzeysel reformlar isteyen bir hareket olarak değerlendirilen 28-29 Nisan’ın Türkiye’nin toplumsal, ekonomik ve politik yapısının iyi kavranamadığı bir dönemin ürünü olduğu savunulur. Aybar’ın “İkinci Kurtuluş Savaşı” söyleminin bir yansıması olarak “... biçimsel demokrasinin ve biçimsel devrimlerin bekçisi olmak yerine; madenlerin, petrolün sömürülmesine karşı çıkmakla, ikili anlaşma ve yabancı üslerden arınmış, NATO’dan ayrılmış, sosyalist Türkiye’nin kurtuluş savaşını vermekte ...” oldukları da vurgulanır (Karadeniz, 1995, s. 37-38).

Bu dönemde FKF’nin de düzenleyicileri arasında yer aldığı önemli etkinliklerinden biri, Vietnam halkının ABD işgaline karşı verdiği mücadeleye destek olmak amacıyla başlatılan “Vietnam Halkına Yardım Kampanyası”dır (Feyizoğlu, 2004, s. 267). Bir diğer önemli etkinlik ise NATO’nun 20. kuruluş yıldönümü dolayısıyla, Türkiye genelinde düzenlenen “NATO’ya Hayır Kampanyası”dır. Hafta boyu süren etkinliklere solcu akademisyenler de destek verir (Ant, 1968, 09 Nisan, s. 6). 14-19 Mayıs tarihleri arasında, İstanbul’da FKF İstanbul Sekreterliğinin çağrısı ve Dev-Güç dışında kalan 17 örgütün katılımıyla alternatif bir “NATO’ya Hayır Haftası” düzenlenir. Bazı aydınların da katılımıyla hafta boyu süren etkinlikler, sadece güvenlik güçleri tarafından değil sağ gruplar tarafından da engellenmek istenir ve çeşitli olaylar meydana gelir (Ant, 1968, 21 Mayıs, s. 6). FKF’nin farklı kanatlarda yer alan bileşenleri, bu süreçte ortak amaçlarla bile bir araya gelmemektedir. Bu ikili yapı, birkaç ay daha devam etmiştir.

Mayıs ayındaki FKF GYK toplantısında, muhalif İstanbul delegasyonu TİP yönetiminin FKF yönetimine tavır almasından güç alarak eleştirilerinin tonunu sertleştirmiş ve FKF'nin Dev-Güç'ten ayrılması yönünde bir önerge sunmuştur. Tartışmaların sonunda gerçekleştirilen oylamada –aynı zamanda FKF yönetiminin güvenoyu oylamasıdır – sonucun 22 redde 22 kabul çıkması üzerine, Perinçek “böyle durumlarda başkanın oyu iki oy sayılır” kuralını işletir ve ne FKF yönetimi düşürülebilir ne de FKF, Dev-Güç'ten ayrılabilir. Toplantıda TİP'liler, Perinçek'in MDD'cilerle ilişkisini kanıtlamak için *Türk Solu*'ndan pasajlar okur ¹¹ (Zileli, 2000, s. 241-242). TİP'in Perinçek yönetiminden rahatsızlığı gittikçe daha çok arttığı için, TİP yöneticileri daha fazla beklemeyip FKF yönetimini değiştirmeye yönelik adımlar atmaya başlamıştır.

5. TİP'in Müdahalesiyle Yönetim Değişikliği

FKF Merkez Yönetim Kurulu'nun (MYK), II. Olağan GYK toplantısı için belirlediği tarih 14 Temmuz 1968'dir; ancak TİP'li üyeler toplantıyı *Türk Solu*'nun iddiasına göre usulsüz olarak 8 Temmuz'da düzenleme kararı alır (Türk Solu, 1968, 16 Temmuz, s. 6). Toplantı, Behice Boran'ın direktifiyle TİP'li gençlerden Ömer Özerturgut tarafından sadece İstanbul delegelerinin katılımıyla başlatılır; fakat bu gayrimeşruluğu ortadan kaldırmak için toplantıya Ankara'da devam etme kararı alınır. Perinçek'in ertelemeyi başaramadığı toplantıda Dev-Güç'ten çıkma kararı alınır ve Perinçek yönetimi düşürülerek Zülküf Şahin başkanlığındaki yeni MYK belirlenir (Zileli, 2000, s. 256-258). Şahin'in seçilir seçilmez ilk işi, bir telgrafla Dev-Güç'ten çekildiklerini bildirmek olmuştur. Telgrafta, FKF ve TİP yönetimlerinin millî bağımsızlık mücadelesini sosyalizm mücadelesinden ayırmadığı, dolayısıyla millî bağımsızlıkçı ve anti-emperyalist tüm yasal kuruluş ve güçlerle ortak bir zeminde birleşmenin amaçlar dâhilinde olduğu belirtilir. Ancak FKF ve TİP yönetimlerine göre Dev-Güç çatısı altındaki “ara tabaka” temsilcileri, kendi küçük burjuva ideolojilerini egemen kılmak ve emekçi halkın örgütü olan TİP'i tecrit etmek niyetindedir ve bu nedenle Dev-Güç, esasen gerçek anlamda bir güç birliği amacı gütmekten uzak, Türkiye sosyalizmine zarar veren bir oluşumdur (Ant, 1968, 23 Temmuz, s. 2).

TİP – MDD / Dev-Güç çizgilerindeki teorik ve pratik düzeydeki farklılıkları su yüzüne çıkaran gelişmelerden biri ABD 6. Filosu'nun devam eden ziyaretleridir. ABD ve emperyalizm karşıtlığı, 1960'lı yıllarda sol öğrenci eylemliliğine yön veren başlıca dinamiklerdendir. Kıbrıs sorunu nedeniyle yükselişe geçen ABD karşıtlığı ¹², özellikle Vietnam Savaşı'nın etkisiyle anti-emperyalist bir

11 Örneğin, FKF'nin yönetim değişikliğiyle birlikte doğru bir çizgi izlemeye başlayarak Dev-Güç'e katılmakla tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye'yi kurmak amacıyla diğer yurtsever güçlerle iş birliği kuran “gerçek” devrimci bir örgüt hâline geldiği savunulmuştur (Türk Solu, 16.07.1968, s. 6).

12 Türk dış politika tarihine “Johnson mektubu” olarak geçen mektubun ABD Başkanı Lyndon B. Johnson tarafından Başbakan İsmet İnönü'ye 5 Haziran 1964'te gönderilmesinden sonra yaşanan diplomatik süreç (Erhan, 2001, s. 686-688) üzerine 27 Ağustos 1964'te düzenlenen ve binden fazla üniversite öğrencisinin katıldığı miting, Türkiye tarihinin ilk kitlesel ABD karşıtı mitingidir. Ankara'da toplanan öğrenciler, ABD'nin Kıbrıs politikasını ve Türkiye'ye karşı tutumunu protesto etmek amacıyla ellerinde pankartlarla ABD Büyükelçiliğine doğru yürüyüşe geçmiş, yürüyüş polis tarafından engellenmek istenmiştir (Milliyet, 1964, 28

içeriğe de bürünerek ivme kazanmıştır. Bu provokatif ziyaretlerle birlikte, sosyalist gençlerdeki ABD ve emperyalizm karşıtlığı yükselişe geçmiş ve her defasında büyük çaplı olaylar meydana gelmiştir. En önemli ve tarihî olaylardan biri 1968 yılı Temmuz ayındaki ziyaret üzerine çıkan olaylar sırasında İTÜ öğrenci yurduna düzenlenen polis baskınıdır. Bu baskın, Korkmaz'ın (2009) belirttiğine göre 27 Mayıs sonrasında, üniversiteye yönelik ilk polis baskınıdır (s. 129). Baskın sırasında, 5'i ağır olmak üzere (3'ü öğrenci, 2'si polis), 40'a yakın kişi yaralanır (Milliyet, 1968, 18 Temmuz, s. 7). İTÜ öğrenci yurdunun penceresinden düşerek yaralanan ve 24 Temmuz 1968'de yaşamını yitiren İÜHF öğrencisi Vedat Demircioğlu (Milliyet, 1968, 25 Temmuz, s. 1), '68 kuşağının ve öğrenci hareketleri tarihinin sembol isimlerinden biri olmuştur. Demircioğlu, bir iddiaya göre polisten kaçarken düşmüş, bir başka iddiaya göre ise polis tarafından kasten itilmiştir (Feyizoğlu, 2004, s. 550). 6. Filo'nun ziyaretini ve İTÜ yurduna yönelik polis baskınını protesto etmek amacıyla Deniz Gezmiş¹³ öncülüğünde gerçekleştirilen yürüyüşün sonunda ABD erleri Türk öğrenciler tarafından darp edilerek –öğrencilerin deyiimiyle – “denize dökülmüştür”.¹⁴ (Türk Solu, 1968, 23 Temmuz, s. 4).

1968 yılına en az üniversitelerdeki boykot-işgal hareketleri ve 6. Filo protestoları kadar damgasını vuran bir diğer önemli olay da “Tam Bağımsız Türkiye İçin Mustafa Kemal Yürüyüşü”dür. TMGT öncülüğünde bazı öğrenci kuruluşlarıyla Kemalist kuruluşların gerçekleştirdiği, Samsun'da başlayıp 10 Kasım'da Anıtkabir'i ziyaretin ardından büyük bir mitingle son bulması planlanan (Say, 1968, s. 12) yürüyüşe, TİP'lilerin yönetimindeki FKF sonradan katılır (Türk Solu, 1968, 26 Kasım, s. 9). Yürüyüşü düzenleyen komitede yer alan Deniz Gezmiş, FKF Genel Başkanı Zülküf Şahin'i komiteye almayı doğru bulmadıklarını bildirir ve FKF'liler yürüyüşe genel başkansız devam eder (Feyizoğlu, 2004, s. 305). Çeşitli engellemeler ve provokasyonlar nedeniyle güçlükle tamamlanabilen yürüyüş Anıtkabir'de son bulmuş; ancak planlanan miting gerçekleştirilememiştir (Türk Solu, 1968, 26 Kasım s. 10). 1968 sonlarında, MDD tezlerinin üniversite gençliği arasında hızla yayılmaya ve ege-men olmaya başladığı, FKF'de de etkisini günden güne artarak hissettirir hâle geldiği ve FKF'nin tabanı ile yönetimi arasındaki uyumsuzluğun gittikçe büyüdüğü görülmektedir (Yıldırım, 2008, s. 233). Bu yürüyüş, sosyalist öğrenci gençliği ile FKF yönetimi arasındaki anlayış farklılıklarının belirgin biçimde su yüzüne çıkmasını sağlamıştır. TİP etkisindeki FKF yönetiminin “eylemsizlik” olarak

Ağustos, s. 1, 7).

13 MDD eğilimli Devrimci Öğrenci Birliğinin (DÖB) lideridir. Kurucuları arasında Cihan Alptekin gibi öğrenci liderlerinin de yer aldığı (Türk Solu, 15.10.1968, s. 8) DÖB'ün temelleri 1966-1967 öğretim yılı başında, İÜHF'de sağ görüşlülerin yönetimindeki Öğrenci Cemiyetinin yönetimini ele geçirmek amacıyla bir araya gelen, kendilerini “anti-emperyalist” ve “demokrat” olarak nitelendiren öğrenciler tarafından kurulan “Devrimci Hukukçular” adlı örgütlenmeye dayanmaktadır. 1968 Haziran'ındaki kampüs işgallerinde önemli etkinlik gösteren bu oluşum, eylemler sonrasında ideolojik tutumunu belirginleştirerek DÖB adını almıştır. DÖB, teorik tartışmalardan çok eylemciliğiyle ön plana çıkan bir örgütlenmedir. Deniz Gezmiş başkanlığındaki DÖB, TİP çizgisindeki FKF İstanbul Sekreterliğinin “eylemsizlik” olarak adlandırılan tutumuna karşı kurulmuştur (Yıldırım, 2008, s. 221, 223).

14 6. Filo, sonraki yıllarda da Türkiye'nin gündemini meşgul etmeye devam edecektir.

değerlendirilen eylemlilik çizgisi, bizzat hitap ettiği taban tarafından aşılmıştır. Bu gelişmeler, FKF'de yönetim değişikliğini zorunlu olarak gündeme getirmiştir.

6. III. Kurultayda MDD Stratejisinin Egemen Oluşu

FKF'nin III. Kurultayı, sadece AÜSBF ve AÜFF fikir kulüplerinin TİP'lilerin yönetiminde bulunduğu, Ankara'daki MDD'ciler tarafından yönetilen diğer fikir kulüplerinde FKF yönetime gelemediği takdirde yeni bir örgüt kurmanın tartışıldığı (Feyizoğlu, 2004, s. 176) günlerde, 3-4 Ocak 1969 tarihlerinde İstanbul'da toplanır. İlk günkü toplantı usul tartışmalarıyla geçer; önceki yönetim tarafından Genel Kurula kabul edilmeyen İzmir Yüksek Öğretmen Okulu Devrimci Kültür ve Sanat Kulübü delegeleri onaylanır, Hacettepe Üniversitesi Sosyalist Fikir Kulübü FKF'ye kabul edilir. İkinci günde, kendini "proleter devrimci" olarak ifade eden MDD'ci öğrencilerle kendini "sosyalist devrimci" olarak ifade eden TİP'li öğrenciler arasında şiddetli tartışmalar yaşanır. MDD'ciler adına söz alan öğrenciler, FKF'nin "oportünist" olarak nitelendirdikleri TİP yöneticilerinden emir almasından duydukları rahatsızlığı dile getirir. Onlara göre FKF'nin politikası, "sosyalizmin biliminin" Türkiye gibi "yarı-bağımlı" ve "yarı-feodal" ülkelerde sosyalizme giden yolun MDD'den geçtiği şeklindeki temel saptaması üzerine inşa edilmelidir ve sosyalist gençliğin görevi Türkiye'nin bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinde tüm "millîci" ve "demokratik" güçler arasında devrimci dayanışmanın gerçekleşmesi için çalışmak olmalıdır (Türk Solu, 1969, 14 Ocak, s. 12-13). Kurultayda seçilen GYK, 12 Ocak'taki ilk toplantısında genel başkanlığa Yusuf Küpeli'yi getirir ve MYK'yı belirler (Türk Solu, 1969, 21 Ocak, s. 4). III. Kurultayın önemli sonuçlarından biri, TİP'li öğrencilerin tüm engelleme çabalarına rağmen MDD stratejisinin oylanarak kabul edilmesidir. Bu karar doğrultusunda, FKF bir önceki yönetim döneminde ayrıldığı Dev-Güç'e yeniden katılır. FKF, bu tarihten itibaren Dev-Güç'ün tüm etkinliklerinde ön saflarda yerini alacaktır (Türk Solu, 1969, 14 Ekim, s. 10).

FKF MYK'nın 12 Ocak 1969'da yapılan ilk toplantısından sonra yayımlanan ve Yusuf Küpeli imzasını taşıyan *1 Numaralı Bülten*'de MDD tezleri doğrultusundaki Türkiye tahliline göre Türkiye'deki egemen çelişki "Amerikan emperyalizmi, işbirlikçileri ve feodal kalıntılar" ile "proletarya, diğer millîci sınıf ve tabakalar" arasındadır. Proletarya ile diğer millîci sınıflar arasındaki çelişki reddedilmemekte; ancak temel çelişkinin yanında ikincil konumda görülmektedir. En çok üreten ve en çok ezilen sınıf olması nedeniyle devrimci potansiyeli en yüksek sınıf olan proletaryanın görevi, nihai hedefi olan sosyalizm doğrultusundaki ön aşamanın başarılması için yürütülmesi gereken MDD mücadelesinde ABD emperyalizmi, işbirlikçileri ve feodal kalıntıların temizlenmesi yolunda diğer "millîci" sınıf ve tabakaları bir araya getirerek tarihsel önderliğini yerine getirmektir. İkili bir eylem biçimi öngörülmektedir: Bir taraftan tüm "millîci" sınıf ve tabakaların yer alacağı cepheyi genişletirken, bir taraftan da "proletaryanın örgütünü" kurmak için çalışılmalı, bir başka ifadeyle stratejik olarak MDD aşaması için harekete geçilirken, sosyalist örgütlenme ve bilinçlendirme işleri de hızla yürütülmelidir. Bültende üzerinde özellikle durulan noktalardan biri de maceracılıktan uzak durmaktır. Halktan kopuk "teröristçe" eylemlerin maceracılık anlamına geleceği; yapılacak eylemlerin

kitle eylemleri olmasına, halka mâl edilmesine dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Türk Solu, 1969, 28 Ocak, s. 12). Bültendeki “kitle eylemleri” vurgusu, FKF’nin 1969 yılındaki eylemlerine yanısırdır. FKF gerek işçi eylemlerine gerekse köylülerin toprak işgallerine çok daha etkin bir biçimde katılmıştır (Eren, 2012, s. 171).

Yönetime MDD’ciler geldikten sonra TİP’lilerin bir bölümü istifa ederken, geride kalanlar kimi zaman “devrimci şiddet” de kullanılarak tasfiye edilmiştir. TİP’in anti-empyrialist eylemler karşısındaki “pasifist” olarak nitelendirilen tavrı, TİP ile MDD çizgileri arasında bocalayan kararsızlarda FKF’den TİP’in tüm kalıntılarının temizlenmesi gerektiği fikrini uyandırmış ve tasfiye süreci hızlandırmıştır. FKF dışında örgütlenen Devrimci Öğrenci Birliği (DÖB)¹⁵ de FKF’ye katılmış (Küpeli, 1971, s. 22) ve böylelikle FKF, MDD hareketinin kalesi hâline gelmiş ve TİP’le bağlarını tamamen koparmıştır.

7. FKF’lilerin TİP’ten Kopuşunun Nedenleri

TİP, 1960’lı yılların ikinci yarısına damgasını vuran “aşamalı devrim” tartışmalarında MDD hareketinin karşıt kutbunda yer almaktadır. “Sivil-asker aydın zümre”ye devrimci bir rol atfetmeyen TİP, Nermin Abadan’ın 1965 Genel Seçimi’yle ilgili araştırmasında saptadığı üzere, temsil etme iddiasında olduğu işçi sınıfından değil, eskiden oy verdikleri CHP’yi yeterince solda görmediği için artık tercih etmeyen eğitilmiş ve kentli kesimler ile Adalet Partisi (AP) tabanının çok yoksul kesimlerinden oy almıştır (Abadan, 1966, s. 245-247). Bir başka ifadeyle, TİP’in tabanını büyük ölçüde “sivil-asker aydın zümre” oluşturmaktadır. Üniversite öğrencileri, bu zümrenin önemli bir bileşenidir¹⁶. Fusun Özbilgen, TİP’in öğrenci gençliği üzerinde yarattığı etkiyi “Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne girdiğim sırada Türkiye İşçi Partisi (TİP) yükselişteydi. 1965 seçimlerinde meclise on beş milletvekiliyle girdi. (...) radyo konuşmalarında ilk kez “ırgatlar, marabalar” kelimelerini duyuyorduk. TİP’in söylemi birdenbire bizi sarmıştı.” (Özbilgen, 2010, s. 84) sözleriyle ifade eder. TİP yönetimi bu ilgiyi sürekli kılamamış, 1968 sonlarına dek TİP’li gençlerin yönetiminde kalmasına güvenmiş, uzunca bir süre Parti bünyesinde özerk bir gençlik koluna ihtiyaç olmadığı düşüncesine göre hareket etmiştir (Ünsal, 2002, s. 276). Doğan Avcıoğlu, gençliğin “sınıf teşkil etmediği” gerekçesiyle küçümsemesini ve talep etmesine rağmen Parti organlarında temsil edilmemesini “Bir yandan bütün gücünüzü köklü değişikliklerden yana ‘zinde kuvvetler’den alacaksınız, öte yandan bu gücü küçümseyeceksiniz. Ortada bir tersliğin bulunduğu muhakkaktır.” (Avcıoğlu, 1966, s. 3) sözleriyle eleştirir.

TİP yönetimi, sayısı oldukça yüksek olan gençlerin Partinin denetimini ele geçirmesinden endişe duymuş ve gençliğin dinamizminden doğan “kendiliğinden” eylemlerine karşı her zaman tedbirli davranma gereği görmüştür. TİP yönetici kadadı, her ne kadar Marksist-Leninist literatürü birçok

15 DÖB, FKF’ye katıldıktan sonra kendini feshetmemiş ve TİP’lilerin FKF’den tasfiye edilmesinde önemli rol oynamıştır (Yıldırım, 2008, s. 231).

16 Keza *Yön*’ün seçim sonrası sayısında da TİP’in “nasırlı eller”den çok, “TİP olmasa CHP’ye gidecek memur, öğretmen, gençlik vs.” gibi kesimlerden oy aldığı ifade edilmiştir (Yön, 1965, 15 Ekim, s. 4).

parti üyesine göre daha yakından takip etseler de gençlerin yalnızca teorik yönlerini geliştirerek ülke gerçeklerini kendileri kadar iyi bilmesinin mümkün olmadığı kanaatindedir (Ünsal, 2002, s. 277). 1960'lı yılların entelektüel-kültürel hayatının en önemli kaynaklarından biri Türkçeye çevrilmiş sol literatürdür¹⁷. Bu kaynaklara yönelik yaklaşım farkları, TİP yönetici kadrosu ile sosyalist gençlik arasındaki uyumsuzluğun başlıca nedenlerinden biridir. Birkaç yıl içinde hızla canlanan yayıncılık ortamı, ülkedeki entelektüel faaliyetlere ve tartışma ortamına ivme kazandırmış ve dönemin gençlerinin entelektüel gelişiminin seyrini değiştirmiştir. 1960'larda İÜ Türkoloji Bölümü öğrencisi olan Birgül Akkoca Ergev, kısa sürede değişen dünyalarını şöyle anlatır:

(...) Üniversiteye geldiğimde tüm klasikleri okumuş bir öğrenciydim, ama siyaset bilgim sıfırdı. (...) Edebiyatın dışında başka bir okuma sahası olduğunu öğrenip siyasi kitaplara balıklama dalmıştım. Marx, Engels, Lenin, Mao, materyalist felsefe, sol dergiler bize ekonomik özgürlük, tam bağımsızlık, özerk üniversite, emperyalizm gibi kavramları öğretirken dünyayı yeniden kavramamızı sağlayacaktı (Ergev, 2010, s. 29).

Ne var ki yayınlar sadece Marksist-Leninist teoriyle sınırlı kalmamış, silahlı mücadeleyi savunan hatta bu mücadelenin yollarını öğreten kitaplar da yayımlanmaya başlamıştır. Aybar, bu tür kitapların gençler tarafından yoğun bir ilgiyle okunmasından ayrıca endişe duymuştur. Sosyalist bir rejimin demokratik / parlamenter yoldan inşa edilemeyeceğini ve silahlı mücadeleden başka çıkar yol olmadığını ileri süren kitapların Türkçeye çevrilip satılmasına ABD istediği için göz yumulduğunu düşünmektedir. Aybar'a göre ABD, "ileri karakolu" Türkiye'de TİP'in büyümesi, DİSK'in kurulması ve gençlik hareketinin eylemliliğinin artması gibi gelişmelerden rahatsız olmuş ve bu gelişmelerin önünü kesmek için Türkiye'ye "tezgâh" kurmuştur.

(...) Önce Marksist-Leninist kitapların Türkçeye çevrilmesine, serbestçe satılmasına göz yumuldu. Bir anda kitapçı dükkânları Lenin'in, Stalin'in, Mao'nun Guevara'nın kitaplarıyla dolup taştı. Meydanlarda sergiler açıldı. Taksim'de biri Sular İdaresi önünde, biri Rum kilisesi önünde kurulan tezgâhlarda ekmek peynir gibi satıldı. Hatta nasıl bomba yapılacağını açıklayan bir kitap bile vardı aralarında. İşin ilginç yanı da bir zamanlar, soyulan portakalın kabukları orak çekice benzediği gerekçesiyle harekete geçen savcılarımızın bu olaylara seyirci kalmalarıydı. Mecliste bu değişikliğin nedenini sormuştum: elbet 141, 142'nin uygulanmasını istemiyorum. Ama bu maddeler yürürlükteyken savcılar neden uygulamıyorlar? demiştim. Böylece tezgâhlanan oyunun farkında olduğumuzu belirtmek istemişim (...) (Aybar, 1988, s. 87).

"...Amerika'nın askeri heyetler bulundurduğu, üsler kurduğu bir ülkede, bir partinin ortaya çıkıp, halkı Amerika'ya karşı direnmeye çağırması, bir yeni Kurtuluş Savaşına gerek olduğunu ileri sürmesi, göz yumulacak bir olay değildi kuşkusuz." diyen Aybar, TİP'i çökertmek için bir taraftan saldırılar

17 Esasen, sol literatürün çevrilmesi 1920'li yıllarda başlamış, 1930'lu yıllarda nispeten yoğun ancak sistematik olmayan bir biçimde -çoğunlukla özetlenerek - yürütülmüştür. Soğuk Savaş yıllarında artan, 1951 Komünist Tevkifatı ile zirveye ulaşan anti-komünizm, diğer sol faaliyetler gibi yayıncılığı da durma noktasına getirmiş; gidişat, 27 Mayıs sonrasında değişmeye başlamıştır (Ünal, 2008, s. 420-424). Sol kitap yayıncılığı yalnızca çeviri yapıtlardan ibaret değildir, Türkiye'de de bu doğrultuda çok sayıda kitap yazılmıştır.

devam ederken bir taraftan da dolaylı yoldan aynı amaca yönelik olarak Marksist yayınların serbest bırakıldığını düşünmektedir. Ona göre gençler arasında TİP'in sosyalizm anlayışına muhalif anlayışların oluşması ve en sonunda bu muhalefetin TİP'i etki altına alması hedeflenmiştir. "Marksizm hakkındaki bilgileri sınırlı olan kimi yönetici"lerin de bu kitapların etkisi altında kaldığını savunan Aybar, bu durumun kendi çizgisi dışında bir sosyalizmi savunan TİP'in güçlenmesini kaygıyla izleyen Sovyetler Birliği'nin de işine geldiğini savunmaktadır (Aybar, 1988, s. 140-141).

Partinin bir diğer önemli yöneticisi Behice Boran ise Marksist-Leninist metinlerin iştahla okunmasına Aybar kadar kuşkuyla yaklaşmamakla birlikte, teorinin yeterince hazmedilmemesi ve dogma hâline gelmesinden endişe duymaktadır. Ancak o da gerek Partililerin gerekse kitlelerin teorik formasyonunu nasıl edineceği konusunda bir formül önermiş değildir¹⁸. Boran, 1960'ların sonlarında yükselen parti-içi teorik eğitim taleplerine ilişkin şöyle bir değerlendirmede bulunmuştur:

Bir kısım aydınlar ve gençlik, eğitim deyince az çok okul öğretimine benzer bir eğitim faaliyeti kastetmektedirler. Bir taraftan felsefe, sosyoloji, iktisat vb. konularda kurslar, konferanslar, seminerler düzenlenmesi, öbür yandan küçük okuma grupları meydana getirilerek sosyalist kitapların okunması, tartışılması düşünülüyor. Bu çeşit parti-içi eğitim, daha ziyade parti dışındaki sosyalist çevrelerde yaygındır, ama parti içinde de böyle düşünenler vardır. TİP bu çeşit eğitim anlayışına ve faaliyetine iltifat etmedi. (...) Birden formel (kitabî) bir eğitime geçmek, iyi hazmedilmemiş birtakım teorik formüllerin ezberlenmesinden, tekrarından ileri gitmeyen bir sonuç verebilirdi. (...) Parti içi eğitimi okul biçimi bir eğitim olarak düşünmekten çok önce, eylem içinde ve eyleme ilişkin bir eğitim olarak düşünmek ve uygulamak gerekiyordu (Aydınöğlü, 2011, s. 154).

Ergun Aydınöğlü TİP önderlerinin gençlerin teoriye duyduğu ilgiye yaklaşımının temelinde bir kuşaklar arası farklılığın yatabileceğini düşünmektedir. O günlerde 40'lı, 50'li yaşlarını sürmekte olan önder kadrosu, teorik birikimini 1960'ların gençliğine göre daha güç koşullar altında, on yıllara yayılan bir sürede, daha dar bir çerçevede ve hiçbir tartışma ortamı olmaksızın edinebilmiştir. TİP önderlerinin yetiştiği dönemle 1960'ların ikinci yarısı itibarıyla oluşmaya başlayan atmosfer oldukça farklıdır. Solun en geniş kadrolarını bünyesinde toplayan TİP, birkaç yıl içinde solun özellikle de teorik gelişimine uyum sağlayamaz hâle gelmiştir (Aydınöğlü, 2011, s. 155).

TİP'in teorik formasyon edindirme konusundaki eksikliği, MDD'cilerin teoriye verdiği önemle doldurulmuştur. MDD tezi, Marksist teoriye dair referansları parçalı, kısmî ve arızî denebilecek TİP'e göre çok daha bütünlüklü bir referans merkezine sahiptir. Yön ve TİP deneyimleriyle belli bir birikim elde eden genç kadrolarda, kaçınılmaz bir biçimde uluslararası birikim ve hareketlere yönelik bir ilgi oluşmaya başlamış ve bu ilgiye MDD tezi yanıt verebilmiştir. Böylece, MDD'ciler yeni öğrenci

18 Öyle ki, 1966'daki Malatya Kongresi'nde söz alan bir delege "teşkilat, tek fikri gıdası olarak Yön'le baş başa bırakılmıştır" eleştirisi yöneltir (Aydınöğlü, 2011, s. 150). Keza, 1969'daki IV. FKF Kongresi'nde tasfiye edilen TİP'li gençler de Ant dergisine gönderdikleri yazıda "... sosyalizmin gerçek disiplini olan sosyalist teorinin, güdük ve temellerinden uzak bir tarzda bizlerin önüne getirilmiş olması TİP'in affedilmez hatalarındandır. Bu açıdan partiye muhalif unsurların ideolojik itirazları ve çalışmaları, bütün sosyalistler için yararlı olmuştur." diyerek TİP yönetimini eleştirmiştir (Ant, 1969, 21 Ekim, s. 7).

kuşağını yetiştirmek ve solun gelecek kuşaklarına da temel oluşturmak gibi tarihsel bir rolü üstlenme olanağı elde etmiştir (Aydinoğlu, 2011, s. 198-199).

Gençliğin TİP'ten uzaklaşmasına yol açan önemli bir neden de bu partinin “pasifist” olduğunu düşünmeleridir. Örneğin, Aybar'ın kavramsallaştırmasıyla Türkiye'nin ABD'ye karşı yürüttüğü “İkinci Kurtuluş Savaşı”nda halkın ABD emperyalizmine karşı “pasif direnme”ye davet edilmesi yetersiz ve anlamsız bulunmuştur (Şener, 2010, s. 259). Özellikle öğrenci hareketlerinin büyük bir yükselişe geçtiği 1968 yılından itibaren, TİP öğrenciler üzerindeki etkisini büsbütün yitirmeye başlamıştır. Genel Merkezin 1968 itibarıyla ivme kazanan – başta Haziran ayında başlayan kampüs işgalleri olmak üzere – kitle hareketlerine destek vermede çekingenlik göstermesi ve öğrenci Vedat Demircioğlu'nun ölümüne güçlü bir tepki göstermemesi, öğrenci gençliğini TİP'ten uzaklaştıran önemli gelişmeler arasındadır (Ünsal, 2002, s. 200; Şener, 2010, s. 261). TİP, tüm siyasal faaliyetlerinin odağına parlamenter mücadeleyi yerleştirerek 1968'den itibaren yükselen toplumsal hareketlerle bağlantı kurmada yetersiz kalmış, öğrenci ve işçi hareketlerine yönetici kadrosunun demecileriyle destek olmaktan ötede bir varlık sergileyememiştir¹⁹ (Aydinoğlu, 2011, s. 147-148).

1960'ların sonlarından 12 Mart 1971 Muhtırasına kadar kentlerdeki fabrika grev ve işgalleri ile köylerdeki küçük üretici mitingleri ve topraksız köylülerin toprak işgallerine önderlik eden FKF'lilerin, sahadaki deneyimleriyle²⁰ TİP'in öngördüğü iktidara geliş stratejisinin örtüşmediğini fark etmiş olması da TİP'ten uzaklaşmada etkili olmuş olmalıdır. Nermin Abadan'ın (1966) ortaya koyduğu üzere TİP, kent proletaryası ve köylülerden çok, eğitilmiş ve kentli kesimlerden oy alan bir partidir. Behice Boran'ın (1968) emekçi sınıflar hızla örgütlenip bilinçlendirildiği ve Anayasadan yana çevreler hak ve özgürlükleri cesaretle savunduğu takdirde TİP'in seçim yoluyla iktidara gelebileceği öngörüsünün gerçekleşmesinin sanıldığı kadar kolay olmadığı saha deneyimlerinde anlaşılmıştır. Örneğin, Ege ve Akdeniz bölgelerinde bile ağalık rejiminin varlığını devam ettirdiği gerçeğiyle, topraksız köylülerin ağaların mülkiyetindeki toprakları işgal eylemlerine destek verirken yüz yüze gelmiş ve feodal kalıntıların varlığını sürdürdüğü Türkiye'nin önünde tamamlanması gereken bir burjuva demokratik devrimin bulunduğu fikri pekişmiştir (Öztürk, 2016, s. 222-223). 1969 Seçimleri öncesi yapılan seçim sistemi değişikliği TİP'in parlamenter yoldan sosyalizmi kurma hedefini daha da güçleştirmiş²¹ ve sosyalist gençlerin TİP'ten kopuşuna adeta meşruiyet kazandırmıştır.

19 TİP'in işçi eylemlerine karşı çekingen bir tutum sergilemesine, 15-16 Haziran 1970 tarihli büyük işçi eylemlerine önderlik etmemesi ve yönetici düzeyinde katılmamış olması örnek gösterilebilir. TİP üyeleri, eylemlere kendi inisiyatifiyle katılırken, Parti örgütü sadece yayın organlarında ve bildirilerinde “işçi sınıfının tarihi yürüyüşü” olarak nitelendirdiği bu direnişte işçi sınıfının “yanında” olduğunu ifade etmekle yetinmiştir (Arınır ve Öztürk, 1967, s. 421'den akt. Yurtsever, 2008, s. 72).

20 Bu çalışmada FKF'lilerin emek hareketlerine katılımına ayrıntılarıyla yer verilmemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk, E. (2016). *1960 ve 1971 Yılları Arasında Türkiye'de Öğrenci Hareketleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

21 1965 Genel Seçiminde yürürlükte olan sistem “milli bakiye” veya “ulusal artık” olarak adlandırılmaktadır. İlk ve son kez 1965'te uygulanan bu sistem nispi temsil esasına dayanmakla birlikte, artık durumundaki oyları

1969 yılı hem TİP ve hem de FKF tarihinde büyük bir kırılmadır. Kendi içinde mücadeleler yaşayan TİP, iktidar mücadelesine gerektiği gibi yoğunlaşmamış, 12 Ekim 1969 tarihli genel seçimde % 2.68 oy alarak (Resmî Gazete, 1969, 20 Ekim, s. 13) – seçim sistemini değişikliğinin de etkisiyle – yalnızca M. Ali Aybar ve Rıza Kuas'ı Meclis'e yerleştirebilmiştir. Seçim başarısızlığının üzerine yükselen parti içi muhalefetle daha fazla mücadele edemeyen Aybar istifasını sunmuştur. Ardından kısa süreliğine Mehmet Ali Aslan genel başkanlığı üstlenmiş, 29-31 Ekim 1970 tarihleri arasında düzenlenen IV. Büyük Kongrede genel başkanlığa Behice Boran seçilmiştir (Şener, 2010, s. 266-267). FKF ise 9-10 Ekim 1969 tarihli IV. Kurultayda tüzük ve isim değişikliğine gidip, yoluna Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (TDGF / Dev-Genç) adıyla (Türk Solu, 1969, 14 Ekim, s. 8) ve yeni hedeflerle devam etmiştir. FKF içindeki TİP – MDD hareketi mücadelesi, yerini Dev-Genç içindeki MDD'ci grupların mücadelesine bırakmıştır.

8. Sonuç Yerine

FKF, 1950'li yıllarda kurulmaya başlayan fikir kulüplerinin 1960'lı yılların özgül koşullarına göre biçimlenmiş bir uzantısıdır. FKF'nin tarihi, 1960'lı yılların sol eğilimli üniversite gençliğinin sosyalleşme sürecinde, önce TİP yörüngesine girip adım adım TİP'ten bağımsızlaşmasının ve nihayet ona karşı bir çizgide konumlanarak MDD tezinin örgütsel kalesi hâline gelişinin tarihidir.

Saygın bir hukukçu olan Aybar genel başkanlığa geldikten sonra, sol eğilimli üniversite öğrencileri TİP'e yönelmeye başlamış ve Gençlik Kolları, bu gençlerin sol siyasetle tanıştığı ilk örgütlü yapı olmuştur. FKF, mevcut fikir kulüplerindeki öğrencileri TİP'e kazandırma amacıyla kurulmuş ve FKF'nin ilk dönemine TİP politik çizgisi yön vermiştir. 1961 Anayasası'ndan güç alarak tabanını genişletmeye ağırlık veren TİP'in politikaları, yasal koşulları olabilecek en iyi biçimde değerlendirip biçimsel demokrasinin tüm olanaklarından sonuna kadar yararlanma ilkesini gözetmektedir. Sosyalizmin parlamenter demokratik sistemin sınırları dâhilinde, demokratik yoldan kurulabileceği kabulüne dayanan bu anlayıştan hareketle halk yararına olmadığı düşünülen, parti disiplinine aykırı, kendiliğinden sokak eylemlerine mesafeli yaklaşmıştır. Ancak FKF'nin kuruluşu, sosyalist gençlere TİP içinde bulamadıkları özgürlük olanağını da sağlamış ve adım adım örgütsel bağımsızlıklarını elde etmelerine zemin hazırlamıştır. FKF'li gençleri TİP'ten uzaklaştıran nedenlerin bir kısmı TİP yönetiminin tutumundan, bir bölümü dış koşullardan kaynaklanmaktadır.

da hesaplamaya dâhil etmekte ve partilere seçim bölgelerinden çıkardığı milletvekillerinin yanı sıra, ayrıca milletvekili kazandırmaktadır. Az oy alan partilerin temsil oranını artırarak temsilde adaleti tesis eden bu sistemde, partiler aldıkları oyla doğru orantılı olarak milletvekili elde edebilmiştir. Ne var ki AP iktidarı, bu sistem kendi aleyhine işlediği için d'Hondt sistemini getirmek istemiş, Anayasa Mahkemesi ilgili değişikliğin barajla ilgili hükmünü iptal etmiştir. "Barajsız d'Hondt" sisteminde, seçime katılan tüm partiler temsil hakkı kazanmış ve tüm partilerin oy oranları azalmış olmasına rağmen, en yüksek oyu alan AP ve CHP'nin milletvekili sayısı artmıştır (Nişancı & Özdemir, 2017, s. 732-733).

1960'lı yılların hızla değişen kültürel ikliminde yayımlanan kitaplar ve dergiler, üniversite öğrencilerinin dünya görüşünün belirginleşmesinde TİP'ten daha etkili hâle gelmiştir. TİP yönetici kadrosu, gençlerin ne teorik gelişimine katkıda bulunabilmiş ne de eylemlilik eğilimine karşılık verebilmiştir. Dünyanın önde gelen merkezlerinde ve Türkiye'de öğrenci-gençlik hareketlerinin yükselişe geçtiği bir dönemde, toplumun bilinçlenmeye ve örgütlenmeye en yatkın, en dinamik kitlesi olan yükseköğrenim gençliğinin TİP tarafından ihmal edildiği, TİP'in bu kitlenin beklentilerini karşılamadığı görülmektedir. TİP yönetimi, Türkiye'de üniversite işgalleri ve sokak eylemleriyle otoritelere başkaldıran gençlerin orta yaşlı siyasetçilerin nasihatlerini dinlemesini ve direktiflerine göre hareket etmesini beklemek gibi hatalı bir tutum sergilemiştir.

TİP'in hedefindeki bilinçli ve örgütlü halkın belkemiğini sınıf bilincine sahip –kendisi için sınıf hâline gelmiş – bir işçi sınıfı oluşturmaktadır. TİP, öğrenci gençliğini de kapsayan “zinde kuvvetler”in veya “ara tabakalar”ın dâhil olduğu cepheci yaklaşımları reddederken, üniversite gençliğinin dinamizminden faydalanamamış, en sonunda bu kitlenin desteğini büyük ölçüde yitirmiştir. Ve nihayet, 1966 yılından itibaren önce TİP içinde muhalif bir hizip olarak beliren ve *Yön* sayfalarında kendini ifade eden MDD stratejisi, birkaç yıl içinde FKF'nin mevcut ve potansiyel tabanını etkisi altına almaya başlamıştır. Bu strateji parlamento dışı yolları olabildiğince etkili kullanmayı, Kemalistleri ve küçük burjuvazinin belli bir bölümünü yanına çekmeyi esas alan bir politikaya dayanmaktadır. TİP'in temkinli politikalarının gençlik dinamiklerine yön veremediği bir sırada, siyaseti sokağa taşıyan ve geniş cepheci bir yaklaşımı benimseyen MDD'cilik nihayet FKF'de egemen olmuştur.

Bir önceki bölümde öğrenci gençliğin TİP'ten kopuş nedenleri, olasılıkları da hesaba katarak ortaya konmuştur. MDD tezinin benimsenme nedenlerine ilişkin bir akıl yürütme, bu analizi tamamlamak açısından yararlı olacaktır. Öncelikle, Marksist-Leninist yayınları büyük bir iştahla okuyup özümseyen bu genç kitle Lenin referansına dayanan bu tezi, kendi ülkelerinin özgül koşullarına uyarlanmış politik bir paradigma olarak benimsemekte zorlanmamış olmalıdır. Öte yandan, FKF'nin mevcut ve potansiyel tabanının önemli bir bölümünün sınıfsal ve erken politik kökenini oluşturan Kemalist ve/veya küçük burjuva çevrelere²² demokratik devrimde görev yüklenmesinin, gençlerin sınıfsal ve politik hafızasına yabancı gelmemiş olması muhtemeldir. TİP'in yaş hiyerarşisini gözetken ve gençlere hareket serbestisi tanımayan yapısına karşılık, MDD hareketinin gençliğin kabına sığmayan, kendiliğinden ve aşağıdan örülen eylemlilik isteğine açık havasının daha cazip gelmiş olması da ihtimal dahilindedir. MDD'cilik, Yön'ün eklektik karakteri ve TİP'in dağınık teorik referanslarına kıyasla daha bütünlüklü kabul edilebilecek bir teorik çerçeve ve hedefi belli bir devrim stratejisi sunmuştur. Denilebilir ki, *Yön* okuyarak ve TİP'te örgütlenerek politize olan sosyalist öğrenci kuşağı,

22 Özer Ozankaya'nın AÜ'ye bağlı 10 fakültenin öğrencilerine anket uygulayarak gerçekleştirdiği 1965 tarihli araştırmanın sonuçlarına göre, alt sınıflardan öğrenciler daha çok sağ yayınları ve yazarları takip etmekte, AP'ye oy vermektedir. Üst sınıflardan öğrenciler ise sağ yayınları ve yazarları okumamakta, AP'ye oy vermemektedir. TİP'e oy vereceğini söyleyenlerin oranı üst sınıftan öğrencilerde diğerlerine göre daha yüksekken, orta sınıftan gelenler arasında CHP'ye oy vermek isteyenlerin oranı en yüksek, TİP'e oy vereceğini söyleyenlerin oranı en düşük düzeydedir (Ozankaya, 1966, s. 154, 157).

politik çizgisini MDD hareketi içinde olgunlaştırmış; hatta bununla da kalmayarak bu harekete yön vermeye başlamıştır. FKF, yükseköğrenim gençliğini bir araya getiren bir öğrenci – gençlik örgütünün düşünsel ve pratik sınırlarını dört yıl gibi kısa bir süre içinde katbekat aşmıştır.

KAYNAKÇA

- Abadan, N. (1966). *Anayasa Hukuku ve Siyasî Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Ant. (1968, 09 Nisan). NATO'ya hayır kampanyası güçleniyor. (67). s. 6.
- Ant. (1968, 21 Mayıs). 17 kuruluşun ortak çıkışı: NATO'ya hayır. (73). s. 6.
- Ant. (1968, 23 Temmuz). FKF çekildi. (82). s. 2.
- Ant. (1969, 21 Ekim). FKF'den çıkartılan gençler konuşuyor. (147). s. 7.
- Atılğan, G. (2008). *Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar: Yön-Devrim Hareketi*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Avcıoğlu, D. (1962). Sosyalizm anlayışımız. *Yön*. (36). 3.
- Avcıoğlu, D. (1965). Halkçı, devletçi, devrimci ve milliyetçi kalkınma yolu. *Yön*. (111). 8-9.
- Avcıoğlu, D. (1966). TİP'e dair. *Yön*. (168). 3.
- Aybar, M. A. (1968). *Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm-Seçmeler: 1945-1967*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Aybar, M. A. (1988). *TİP (Türkiye İşçi Partisi) Tarihi – 3*. İstanbul: BDS Yayınları.
- Aydinoğlu, E. (2011). *Türkiye Solu (1960-1980): Bir Amneziğin Anıları* (3. Basım). İstanbul: Versus Yayınları
- Belli, M. (1970a). *Millî Demokratik Devrim*. Ankara: A. Ü. Ziraat Fakültesi Devrimci Gençlik Derneği Yayınları.
- Belli, M. (1970b). *Yazılar 1965-1970*. Ankara: Sol Yayınları.
- Boran, B. (1968). *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları*. İstanbul: Gün Yayınları.
- Dinçer, Ö. (2006). *Türk Solu dergisi (1967-1970) ve millî demokratik devrim stratejisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Eren, M. (2012). *Kanlı Pazar: 1960'lar Türkiye'sinde Milliyetçiler, İslamcılar ve Sol*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Ergev, B. A. (2010). Birgül Akkoca Ergev. Yazıcıoğlu, A. (Ed.). *68'in Kadınları*. (ss. 26-35). İstanbul: Doğan Yayınları.
- Erhan, Ç. (2001). 1960-1980: Görelî özerklik-3 / ABD ve NATO'yla ilişkiler. Oran, B. (Ed.). *Türk Dış Politikası Cilt 1*. (ss. 681-715). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eroğul, C. (1969). Türkiye İşçi Partisi Programı'nın Düşünce Yapısı. *Emek*. 1(4). 8-11.
- Eroğul, C. (2007). *Anatüzye Giriş ("Anayasa Hukuku"na Giriş)* (9. Basım). Ankara: İmaj Yayınevi.
- Feyizoğlu, T. (2004). *Fikir Kulüpleri Federasyonu: Demokrasi Mücadelesinde Sosyalist Bir Öğrenci Hareketi* (2. Basım). İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Karadeniz, H. (1995). *Olaylı Yıllar ve Gençlik* (8. Basım). İstanbul: Belge Yayınları.
- Korkmaz, E. (2009). *Kafa Tutan Günler: Yerüstü '68 Güncesi* (4. Basım). İstanbul: Alev Yayınları.
- Küpeli, Y (1971). *1965-1971 Türkiye'de Devrimci Mücadele ve Dev-Genç*. Ankara: Kurtuluş Yayınları.

- Kürkcü, E. (2009). Ertuğrul Kürkcü: 1968'de Devrimci Olmamak Ayıptı. Gençler Bugün Devrimci Oluyorlarsa Bu Çok Daha Önemli. Mater, N. (Ed.). *Sokak Güzeldir: 68'de Ne Oldu?*. (s. 197-215). İstanbul: Metis Yayınları.
- Milliyet. (1964, 28 Ağustos). Ankara'da dün büyük gösteriler yapıldı. s. 1, 7.
- Milliyet. (1968, 25 Şubat). Ankara mitinginde büyük kavga çıktı. s. 1, 7.
- Milliyet. (1968, 18 Temmuz). Protesto... çatışma... ve 40 yaralı var. s. 7.
- Milliyet. (1968, 25 Temmuz). Yaralı genç öldü yeni olaylar çıktı. s. 1.
- Nişancı, Ş. & Özdemir, A. (2017). Dünyada uygulanan seçim sistemleri ışığında Türkiye için alternatif seçim sistemi önerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 21(22). 723-745.
- Ozankaya, Ö. (1966). *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Öğütler, V. S. & Etil, H. (2014). 1970-1973 Türkiye'sindeki devrimci şiddet momentinin politik ve sosyobilimsel bir analizi. Çeğin, G. & Şirin, İ. (Ed.). *Türkiye'de Siyasal Şiddetin Boyutları*. (2. Basım). (ss. 249-316). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özbilgen, F. (2010). Füsün Özbilgen. Yazıcıoğlu, A. (Ed.). *68'in Kadınları*. (ss. 81-91). İstanbul: Doğan Yayınları.
- Özbudun, E. (2011). *Türk Anayasa Hukuku* (12. Basım). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özgüden, D. (1988). Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşu. Kürkcü, E. (Ed.), *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi 6. Cilt*. (ss. 1998-1999). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztürk, E. (2016). *1960 ve 1971 yılları arasında Türkiye'de öğrenci hareketleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ünal, E. (2008). Sol düşüncenin ortasında ve kıyısında: Çeviri kitaplar. Gültekingil, M. (Ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 8: Sol*. (2. Basım). (ss. 418-431). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ünsal, A. (2002). *Umuttan Yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ünvar, K. (2008). Fikir Kulüpleri Federasyonu (1965-1969). Gültekingil, M. (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 8: Sol*. (2. Basım). (ss. 821-829). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parla, T. (2007). *Türkiye'de Anayasalar* (4. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Resmî Gazete. (1965, 19 Ekim). Yüksek Seçim Kurulu kararı. Sayı: 12130. s. 11-12.
- Resmî Gazete. (1969, 20 Ekim). Yüksek Seçim Kurulu kararı. Sayı: 13331. s. 13.
- Say, A. (1968). Gençlerin yürüyüşü nasıl sabote edildi? *Türk Solu*. 1(53). 12-13.
- Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi 7. Cilt (1988). Dev-Güç. (ss. 2082). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şener, M. (2010). *Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset: Yön, MDD ve TİP*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Tanör, B. (2012). *İki Anayasa: 1961-1982* (4. Basım). İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- Timur, T. (2000). *Toplumsal Değişme ve Üniversiteler*. Ankara: İmge Yayıncılık.
- Tüfekçi, E. (1966). Demokratik devrim: Kime karşı, kimle birlikte? *Yön*. (175). 10-11.
- Türk Solu. (1968, 02 Nisan). F.K.F. kurultayı yapıldı. 1(20). s. 2.
- Türk Solu. (1968, 16 Temmuz). FKF'de neler dönüyor. 1(35). s. 6.
- Türk Solu. (1968, 23 Temmuz). Dolmabahçeye... Dolmabahçeye... 1(36). s. 4.
- Türk Solu. (1968, 15 Ekim). Devrimci Öğrenci Birliği tüzüğü. 1(48). s. 8.

- Türk Solu. (1968, 26 Kasım). Amerikan emperyalizmine karşı millî kurtuluş yolunda izindegiz. 1(54). s. 9.
- Türk Solu. (1969, 14 Ocak). FKF kongresinde millî demokratik devrim stratejisi kabul edildi. 2(61). s. 12-13.
- Türk Solu. (1969, 21 Ocak). FKF’de devrimciler başa geçti. 2(62). s. 4.
- Türk Solu. (1969, 28 Ocak). FKF merkez yürütme kurulu’nun 1 numaralı bülteni. 2(63). s. 12.
- Türk Solu. (1969, 14 Ekim). Fikir Kulüpleri Federasyonu olağanüstü kurultayı çalışma raporu. 2(100). s. 10.
- Türkiye İşçi Partisi. (1964). *Türkiye İşçi Partisi Programı*. İstanbul: Ersa Matbaacılık.
- Varuy, N. (2012). *Türkiye İşçi Partisi: Olaylar-Belgeler-Yorumlar (1961-1971)* (2. Basım). İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları.
- Yıldırım, A. (2008). *FKF Dev-Genç Tarihi (1965-1971): Belgelerle Bir Dönemin Serüveni* (3. Basım). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Yön. (1961, 20 Aralık). Bildiri. 1(1). s. 12-13.
- Yön. (1965, 15 Ekim). Seçim sonuçları Washington’u sevindirdi... 4(33). s. 4.
- Yurtsever, H. (2008). *Yükseliş ve Düşüş: Türkiye Solu 1960-1980*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Zileli, G. (2000). *Yarılma (1954-1972)*. İstanbul: Ozan Yayınları.

THE STRUGGLE OF THE TURKISH LABOUR PARTY – THE NATIONAL DEMOCRATIC REVOLUTION MOVEMENT IN THE FEDERATION OF THOUGHT CLUBS (1965-1969)

Emine ÖZTÜRK*

The Thought Clubs Federation (FKF in Turkish) is the first major organization of socialist student youth in Turkey, it has ensured the spread of socialism among student youth. In fact, in order to learn the history of not only the socialist student movement, but also the socialist movement in Turkey as a whole, it is necessary to know the history of the FKF. The struggle between the Turkish Labour Party (TIP in Turkish) and the National Democratic Revolution (MDD in Turkish) movement is an important part of this history. In this study, the tense relationship of the young people who founded and raised FKF with TIP, ranging from dependency to independence, from partnership to conflict, is discussed and the MDD thesis's becoming dominant in FKF is explained. In order not to deviate from the focus of the study, the role of FKF members in boycotts and occupations in higher education institutions was not mentioned, but also the position of FKF in social events in order to better understand the political struggles within FKF was referred. In this study, which is based on literature survey, sources related to FKF history, TIP history, MDD thesis, Turkish political history as well as newspapers and magazines of the period were used.

The establishment of TIP and its significant success in a short time were greeted with enthusiasm and hope by some of the left-wing intellectuals. Leftist university students also turned to this party with great interest. As a result of this orientation, TIP Youth Branches were established and young people were involved in left politics (Feyizoğlu, 2004, p. 110). In this process, socialist young people, while acting under the guidance of TIP on the one hand, brought together thought clubs in various higher education organizations and established the FKF in order to provide mass support for TIP

---

* Kütahya Dumlupınar University, Department of Sociology, emine.ozturk@dpu.edu.tr

This article was written by making use of the doctoral dissertation titled *Student Movements in Turkey Between the Years of 1960 and 1971*, which was accepted at Gazi University in 2016.

(Feyizoğlu, 2004, p. 120). FKF acted in line with TIP in its first period. TIP's political understanding is based on the thesis that Turkey has largely completed its national (bourgeois) democratic revolution and that it is possible to transition to socialism through the parliamentary path, with the possibilities offered by the Constitution (Boran, 1968, pp. 271-273). Basing political moves on the Constitution is a strategy carefully pursued by TIP to emphasize the legitimacy of its goal of marching to power.

TIP aims to come to power with the votes of the people. This target will be possible by raising the awareness of the masses and widening the base. FKF also shared the same goal. While TIP was trying to expand its base, it was also worried that the masses would change TIP and FKF. In fact, this concern is not unwarranted, because the new thought clubs that join the FKF have not only provided a quantitative accumulation, but also brought new ideas and led to qualitative changes within the organization (Öğütle & Etil, 2014, p. 270). One of these new ideas is the MDD strategy. The MDD strategy is based on the revolutionary model that Lenin explained in his book *Two Tactics of Social – Democracy in the Democratic Revolution*, which he developed and applied in the period from the 1905 Revolution to the 1917 October Revolution. Lenin predicts that the coming to power of the Russian working class will take place through two uninterrupted successive phases, the first being the “democratic revolution” and the second being the “socialist (proletarian) revolution” (Şener, 2010, pp. 29-30). TIP's program is aimed at preparing the preconditions for socialism, but it does not foresee a gradual revolution strategy (Boran, 1968, pp. 271-273).

The MDD line emerged as a strong opposition faction in FKF as of the Second Congress and shook TIP. The pendulum oscillated between the TIP and MDD lines, and the TIP management intervened from time to time to prevent the MDD line from overtaking the FKF. However, over time, the MDD line began to gain weight and the MDD thesis completely dominated FKF in the Third Congress. Why did young people move away from TIP? The TIP administration was concerned about the high number of young people taking control of the Party and always saw the necessity to act cautiously against the “spontaneous” actions of the youth, which were born from the dynamism of the youth. Young people could not constitute an important place in TIP (Ünsal, 2002, p. 277). An important reason for the youth to move away from TIP is that they think this party is “pacifist” (Şener, 2010, p. 259). Especially since 1968, when student movements started to rise, TIP began to lose its influence on students completely. TIP administration's reluctance to support the mass movements which gained momentum as of 1968, especially the campus occupations that started in June, accelerated this rupture (Ünsal, 2002, p. 200; Şener, 2010, p. 261). In addition, the election system change made before the 1969 Elections made it more difficult for TIP's aim of establishing socialism through the parliamentary way and almost gave legitimacy to the socialist youth's breakaway with the TIP.

So what makes the MDD thesis attractive for FKF members? This young mass, who eagerly read and digest Marxist-Leninist publications, should have had no difficulty in adopting this thesis, which is directly based on Lenin's reference, as a political paradigm adapted to the specific conditions of their own countries. On the other hand, the duty of Kemalist and petty-bourgeois circles, which constitute the class and early political origin of a significant part of the current and potential base

of the FKF, should not be alien to the class and political memory of the young people. It is possible to say that in contrast to almost bureaucratic and gerontocratic atmosphere of the TIP, it is also possible that the MDD movement's open air to the desire for spontaneous and knitted from "below" activism has become more attractive for the young people. It can be said that the socialist student generation, which became politicized by reading *Yön* and organizing in TIP, has matured its political line within the MDD movement; not only that, but also started to give direction to this movement. FKF has exceeded the intellectual and practical boundaries of a student youth organization that brings together higher education youth in a short period of four years.